

Славојка Бештић-Бронза¹

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Катедра за историју

Оригинални научни рад

УДК 796.032.2:323.285(430)

DOI 10.7251/SIC2609259B

COBISS.RS-ID 143962369

МИНХЕН 1972. – ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ КОЈЕ СУ ПРОМИЈЕНИЛЕ СВИЈЕТ (КОНТРОВЕРЗЕ, ТРАГЕДИЈА И ТРАЈНЕ ПОСЉЕДИЦЕ)

Апстракт: *Двадесете по реду Љетне олимпијске игре у Минхену, одржане између 26. августа и 11. септембра 1972. године, биле су замишљене да се ведрином, отвореношћу и промоцијом мира, наглашено поставе као антитеза нацистичкој Олимпијади у Берлину из 1936. године. Игре су у разним аспектима промијениле не само тадашњи свијет, него су утицале на савременост и педесет година након одржавања. Овај рад испитује њихову посебност и утицај у времену одржавања и у деценијама које су услједиле. Анализираће се главне контроверзе везане за Игре, са посебним акценом на масакр над једанаест израелских спортиста и тренера, као и његове шире импликације, у виду детектовања безбједоносних пропуста организатора, улагања у безбједност спортиста на будућим спортским такмичењима, комерцијализацију и политизацију спорта, те спорну одлуку о наставку Игара. Истраживањем релевантних историјских извора из Архива Међународног олимпијског комитета, литературе и штампе, овај рад ће показати како су Олимпијске игре у Минхену из темеља трансформисале олимпијски покрет, те успоставила нове стандарде у борби против тероризма.*

Кључне ријечи: *Олимпијске игре, Минхен, тероризам, Црни септембар, Палестина; Израел, контратероризам.*

¹ slavojka.bestic-bronza@ff.unibl.org

Олимпијске игре замишљене као смотра која слави спорт, мир и добро у најширем смислу, медијски су документоване низом фотографија и филмских секвенци које представљају одраз олимпијских идеала. Сваке појединачне Олимпијске игре у својим ретроспективним албумима глорификују спортске побједе и спортисте који су их постигли, те су слике и снимци тријумфа и поносних спортиста прве асоцијације на најважнији свјетски спортски догађај. Асоцијације на двије најконтроверзније Олимпијаде,² прву одржану у Берлину у нацистичкој Њемачкој 1936. године, и другу одржану у Минхену у Савезној Републици Њемачкој 1972. године, издвајају се из општег олимпијског дискурса. Нацистичка Олимпијада визуелно је доминантно промовисала Адолфа Хитлера и агресивни националсоцијалистички режим,³ док је преовлађујућа визуелна асоцијација на минхенске Игре једна од најчувенијих и најзлокобнијих олимпијских фотографија, при чему су емоције које она изазива далеко од свега онога што се промовише и осјећа као племенита идеја олимпијских идеала.

Фотографија палестинског терористе са балаклавом на глави, на балкону апартмана у коме су заробљени чланови израелског олимпијског тима, коју је снимио Курт Штрumpf (Kurt Strumpf), фотограф новинске агенције АП (Associated Press-AP),⁴ надмашила је и бацила у други план дотадашњи сјај Игара, све спортске успјехе и постигнућа спортиста фотографисаних на побједничким подијумима и постала је симболом надолазећег новог доба – доба тероризма. У наредним деценијама страх од тероризма превазићи ће страх од нуклеарног рата и вишеструко трансформисати сав-

² Иако се у рјечницима прави јасна разлика између појмова Олимпијске игре, као спортско такмичење и Олимпијада, као временски период између двају Олимпијских игара, у раду ће бити равноправно кориштени појмови Олимпијске игре и Олимпијада, за само спортско такмичење, у складу са еволуцијом језичких норми и савременим трендовима у српском и страним језицима. Slobodan Maričić, „Pravopis: Olimpijada ili Olimpijske igre - kako se kaže“, (*BBC NEWS na srpskom*, 26. jul 2021) <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-57970144> (преузето 21.12.2025. године у 12.55)

³ Најфотографисанији спортиста био је амерички атлетичар Џеси Овенс, који је освојио четири златне олимпијске медаље. О митологизацији Овенсових побједа на Олимпијади у Берлину у америчком јавном дискурсу опширније у: Werlayne Stuart Soares Leite, „Berlin 1936: The Creation of the „Myth“ Jesse Owens, *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, Vol. 57, No 2 (2017): 98–110.

⁴ Mike O' Mahony, *Olympic Visions. Images of the Games through History*, (London: Reaktion Books, 2012), 118.

ремени свијет. Олимпијске игре у Минхену⁵ биле су у много чему другачије од осталих, симболичне, истовремено ведре и трагичне („Die heiteren Spiele, die tragischen Spiele“).⁶ Трагично наслеђе овог спортског догађаја потиснуло је у други план чињеницу да је био посебан и успјешан прије терористичког чина, који га је обиљежио и бацио у сјену све оно што му је претходило, а све је било замишљено другачије.

Организација Олимпијских игара

Шездесете године 20. вијека биле су период еманципације СР Њемачке на различитим пољима. У унутрашњополитичком смислу Њемачка је тражила најефикаснији концепт, који се од дугогодишње конзервативне владавине коалиције ЦДУ/ЦСУ,⁷ трансформисао преко Велике коалиције ЦДУ/ЦСУ и СПД,⁸ 1966–1969, у социјалнолибералну владу коалиције СПД/ФДП,⁹ која је водила СР Њемачку до 1982. године. Пролазећи кроз политичке промјене, Њемачка је искористила све аномалије Хладног рата и враћала је судбину земље у своје руке градећи поново „национално самопоштовање“ („Selbstwert als Nation“)¹⁰ и национални идентитет ослобађајући се баласта националсоцијализма и Другог свјетског рата, трансформишући се у модерну европску државу и нацију. Њемачки понос и самосвјесност су расли захваљујући и интензивном еко-

⁵ Осим већине такмичења која су одржавана у Минхену, такмичења у једрењу одржавала су се у Килу.

⁶ „Ведре игре, трагичне игре“, наслов емисије баварског емитера Bayerischer Rundfunk, први пут емитоване 28.04.2014., Robin Streppelhoff, „Mehr München. Als die Welt im Sommer 1972 nach Deutschland blickte“, Robin Streppelhoff (Red.) *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 16.

⁷ Хришћанско демократска унија Њемачке – ЦДУ (Christlich Demokratische Union Deutschlands – CDU); Хришћанско-социјална унија Баварске - ЦСУ (Christlich-Soziale Union in Bayern – CSU)

⁸ Социјалдемократска партија Њемачке СПД (Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD).

⁹ Слободна демократска партија (Freie Demokratische Partei – FDP).

¹⁰ Термин је Ева Марија Гајек преузела од Норберта Елијаса. Eva Maria Gajek, „Strahlen, Farben und Klänge: Die politische Inszenierung der olympischen Sommerspiele von München“, Robin Streppelhoff (Red.) *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 53.

номском узлету из претходне деценије, те укључивању у европске интеграције. Нијемци су тежили да имиџ земље као демократске и либералне, без репова прошлости, подигну и на више нивое. Иако је градња Берлинског зида, започетог августа 1961. године, у први мах дјеловала девестирајуће на Нијемце свеукупно, ускоро је постало јасно да је управо та физичка баријера, између осталог, допринијела промјени курса западноњемачке политике у другој половини шездесетих година, која се одмаком од Аденаурове реторике, разводњавајући Халштајнову доктрину, окренула политици каквог-таквог суживота са Источном Њемачком и самосталнијег дјеловања у европским и свјетским оквирима, посебно према Совјетском Савезу и земљама Источног блока, онолико колико су јој то дозвољавале Сједињене Америчке Државе. У том смислу је и вјешто осмишљена и проведена Источна политика (*Ostpolitik*) Вилија Бранта (*Willy Brandt*), за вријеме олимпијске кандидатуре социјал-демократског министра спољних послова, а за вријеме Олимпијаде, канцелара СР Њемачке. Овај политички концепт савршено се уклапао у универзалистичке идеје олимпизма.¹¹

Како су спортска такмичења, а посебно Олимпијске игре као најважнији планетарни спортски догађај, бивале све више медијски експонирани, масовније, а истовремено и политизованије био је то логичан избор њемачких стратега за поље на коме ће се показати успјешност и ново лице Западне Њемачке.

Склоност њемачкој кандидатури показали су и чланови Међународног олимпијског комитета (МОК), када су на сесији у Риму априла 1966. у конкуренцији Мадрида, Детроита и Монтреала, изгласали додјелу организације XX љетних олимпијских игара западноњемачком граду Минхену.¹² Свакако, избору Минхена допринијело је и отворено германофилство вишедеценијског предсједника МОК-а Ејверија Брандејца (*Avery Brundage*), који је своју „љубав према свему што је њемачко“¹³ раније издашно показао залажући

¹¹ О каузалности Источне политике и Олимпијаде у Минхену више у: Kay Schiller and Christopher Young, *The Munich Olympics and the Making of Modern Germany* (Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press 2010), 157–186.

¹² International Olympic Committee, Historical Archives, 1966-04-24 to 30 - Minutes 64th Session of the International Olympic Committee in Rome April 25. 26. 27 and 28. 1966.

¹³ Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 161.

се да Берлин 1936. године добије домаћинство Олимпијских игара, те лобирајући против бојкота берлинских Игара међу члановима Националног олимпијског комитета (НОК) Сједињених Америчких Држава, као и других земаља, које су у увидјеле деструктивност Хитлерове политике која је била далеко од олимпијских идеала.¹⁴

Иако је по правилу домаћинство Олимпијских игара везано за градове домаћине и успјех или неуспјех организације се реферише управо на њих, Олимпијске игре у Минхену су биле свењемачка манифестација, са посебном тенденцијом да се пажљиво осмишљеним програмом, ефикасном организацијом и до тада невиђеним архитектонским рјешењима, при изградњи стадиона и олимпијског комплекса, неутралише црна нацистичка прошлост и нацистичка Олимпијада у Берлину 1936. Нијемци су намјеравали показати да могу боље и да су нација која у савременом свијету доноси мир, просперитет и отвореност, те да његују и поштују универзалне људске вриједности. У том контексту су промовисали Олимпијске игре као „ведре игре“ („Die Heiteren Spiele“). Међутим, иако су укљученост у европске интеграције, те њемачко економско чудо гурали њемачко друштво напријед и извана одавали утисак стабилности, ипак биле су присутне унутрашње турбуленције које су постајале све евидентније. Колективно суочавање са теретом нацистичке прошлости посебно је подстакнуто суђењем Адолфу Ајхману¹⁵ у Јерусалиму. Нова „бејби бум“ (Baby boom) генерација младих Нијемаца, рођених након рата, ношена интернационализацијом антиратног покрета¹⁶ и љевичарским сентиментом, те настојањима да се проведе реформа образовања, жељела се ријешити атавизама оптерећујуће прошлости, тражећи артикулацију својих настојања, између осталог, кроз студентске протесте 1968.¹⁷ Дух олимпизма се

¹⁴ Christopher Hilton, *Hitler's Olympics. The Berlin Olympic Games 1936*, (Sutton Publishing, 2008) (допуњено издање), 34–39; 54–55; Allan Guttman, *The Games must go on. Avery Brundage and the Olympic Movement*, (New York: Columbia University Press, 1984), 62–81.

¹⁵ Адолф Ајхман (Adolf Eichmann) је био високорангирани нацистички официр, који је на медијски веома експонираном суђењу у Јерусалиму, проглашен кривим по више тачака оптужнице за злочине почињене над Јеврејима током Холокауста, те осуђен на смрт вјешањем, 1962. године.

¹⁶ Била је то рефлексивна европске љевичарске младежи на протесте и активизам у Сједињеним Америчким Државама против америчке инволвираности у Вијетнамски рат.

¹⁷ Неки су се пак окренули радикалнијим рјешењима попут терористичке организације Фракција Црвене армије (Rote Armee Fraktion-RAF), познатија као Бадер-Мајнхоф група

савршено уклапао у наратив нове генерације стасале у постратној Њемачкој, те су и том контексту Олимпијске игре у Минхену представљале важан „социјални катализатор“.¹⁸

Иако се чинило да је номинација Минхена контроверзна, јер је за вријеме нацистичке ере овај град био срце и главни град покрета, тадашњи предсједник Њемачког спортског савеза (Deutsche Sportbund–DSB) и Националног олимпијског комитета (Nationalen Olympischen Komitee für Deutschland), Вили Дауме (Willi Daume), и градоначелник Минхена Ханс-Јохен Фогел (Hans-Jochen Vogel) сматрали су да је управо баварска пријестоница право мјесто у коме ће се показати позитивна трансформација њемачког друштва. СР Њемачка је кроз организацију глобалног свјетског спортског догађаја жељела управо да рехабилитује Минхен и цијелу државу и да се наглашено дистанцира од нацистичких Игара у Берлину 1936. године. У том смислу је 1962. године осмишљен слоган „свјетски град са срцем“.¹⁹ Ношен великим плановима и атмосфером, нешто касније, Вили Дауме, предсједник Организационог комитета Олимпијских игара у једном је интервјуу за НДР (Norddeutscher Rundfunk – NDR) оптимистично рекао: „То је свјетски мировни покрет. Чињеница да се у Минхену сада окупљају 132 нације, трећину више него у УН-у, да се Вијетнамци боре против Американаца на мирном терену, Арапи против Израелаца, Исток против Запада, Сјеверна против Јужне Кореје, да живе заједно у олимпијском селу“ – све то има највећи значај.“²⁰

Организациони комитет Олимпијских игара састављен од представника савезне власти из Бона, представника Баварске, представника домаћина Олимпијаде, Минхена, те појединаца из сфере спорта, културе, политике, цркве, дизајна и новинарства није био одговоран само за организацију Игара, него и за њихову презента-

(Baader-Meinhof-Gruppe).

¹⁸ Schiller, Young, *The Munich Olympics* 127–156.

¹⁹ Eitan M. Mashiah, „München gedenken: Erinnerungskulturen in Israel und Deutschland“, Robin Streppelhoff (Red.), *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 66.

²⁰ „Olympische Spiele 1972: Als Kiel zur Segel-Hauptstadt wurde“, (Norddeutscher Rundfunk-NDR, 28.10.2025.) <https://www.ndr.de/geschichte/schauplaetze/Olympische-Spiele-1972-Als-Kiel-zur-Segel-Hauptstadt-wurde,olympischespiele138.html> (приступљено 08.11.2025. године у 23.17)

цију свијету, при чему су настојали да избјегну патетику, стављајући посебан акценат на културне и умјетничке манифестације, које су биле у синергији са спортским дешавањима.²¹ У ширем смислу били су укључени стручњаци, научници и институције из различитих области. Посвећено је много пажње свим аспектима, нарочито осмишљавању изгледа олимпијског комплекса – Олимпијарка (Olympiapark), при чему је посебно захтјевно било пројектовање и изградња олимпијског стадиона и осталих објекта, јер су архитектонска рјешења требала да персонификују слободу, мир, свјетлост и оптимизам.²² У њемачком јавном дискурсу, домаћој и иностраној штампи много се расправљало о изгледу олимпијског стадиона и његовом крову, који је био у великој мјери отворен, па је сам стадион био транспарентан и модеран у складу са мотом игара.²³ Стратешко планирање и организација Игара вођени су под слоганом „Олимпијске игре за Минхен“, фокусирајући се на дугорочне користи за град. Овакав приступ је нудио ширу перспективу развоја града и његове околине, него искључиво фокусирање на спортску манифестацију која је релативно кратко трајала.²⁴

Веома важан сегмент организације је било питање безбједности. Вођене су расправе о снагама реда које би требала обезбјеђивати олимпијско село, такмичења и осигурати спортисте. У том

²¹ E. Gajek, Strahlen, Farben und Klänge, 53; Schiller, Young, The Munich Olympics, 4.

²² Званични извјештај Олимпијских игара у Минхену 1972, који је објавио Организациони комитет Олимпијских игара садржи информације о припреми и организацији Игара, као и детаљне резултате свих спортских такмичења. The Digitized version of the Official Report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972 (Volume 1) source: *The Official Report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972, Volume 1: The organization*, edited by proSport GmbH & Co. KG. München 1974. <https://d.rsms.me/stuff/1972%20Munich%20s1.pdf> (приступљено 09.11.2025. године у 18.39)

²³ И у овом контексту долазило је размимоилажења у ставовима традиционалиста и модерниста. Eva Maria Gajek, Strahlen, Farben und Klänge, 56–58. Олимпијски комплекс је 1998. године проглашен историјским спомеником, да би 2024. године био стављен на привремену листу свјетске културне баштине. Olympic Park Munich, <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6725/> (преузето 19.11. 2025. године у 00.03); <https://entdecken.muenchen.de/en/tour/18/> (преузето 19.11.2025. године у 00.31)

²⁴ Цијели комплекс је заснован на самоодрживости након Игара. Посебно је било важно обезбједити одржавање манифестација на Олимпијском стадиону. Између осталог на њему су до 2005. године своје првенствене утакмице играли фудбалски тимови Бајерн и Минхен 1860. Такође извршена је реконструкција или потпуно нова изградња путне инфраструктуре у Минхену и околини. Jutta Kathage, Michael Palmen, Lea Rossi, „München '72: Effekte auf die regionale Stadtentwicklung und die Forschung im Sportstättenbau“, Robin Streppelhoff (Red.), *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 38; 45–46.

контексту организатори су имали у виду негативни одјек у јавности на свеприсутне тешко наоружане војнике и полицајце током одржавања Олимпијаде у Мексико Ситију 1968. године.²⁵ Јавност је углавном зазирала од веће видљивости и интерференције униформисане полиције и војске, не само због реминисценција на предратни и ратни период, него и због скоријих дешавањима везаних за гушење студентских протеста у самој Њемачкој и захтјева за новим наоружавањем. У том духу је Организациони комитет одлучио да избјегне видљиво наоружане снаге које су требале осигуравати Игре, а 2.000 полицајаца који су била распоређени да одржавају ред и мир названи су „снагама безбједности“ и није им било дозвољено да носе оружје. На посебним тренинзима обучавани су да на миран начин рјешавају кризне ситуације. Били су одјевени у свијетлоплава лежерна одијела модерног кроја дизајнирана да евоцирају „азурно небо Баварске“.²⁶ Штампана их је често описивала као „безопасне сафари стјуарде“. Оваква одлука је била у складу са политиком Организационог комитета да се Олимпијада у Минхену промовише као манифестација која слави мир и слободу.²⁷

Дизајнери су прилагодили визуелне ефекте попут шарених застава у јарким и веселим бојама као контраст нацистичким црвено-црним. Представљена је прва официјелна олимпијска маскота, пас јазавичар Валди (Waldi),²⁸ обојен веселим пастелним бојама. Такође и музичке нумере које су пратиле улазак спортиста на стадион биле су модерне и подстакле су спортисте да се у свечаној поворци крећу опуштеније него на претходним Олимпијадама. Све су то били елементи који су слали слику нове, толерантне и модерне Њемачке.²⁹

²⁵ Олимпијади у Мексико Ситију претходиле су студентске демонстрације, које су крваво угушене, при чему су војска и полиција усмртили неколико стотина демонстраната. Allen Guttman, *The Olympics. A History of the Modern Games* (Urbana, Chicago: The University of Illinois Press, 2002), 129–130.

²⁶ Како би небо заиста било што азурније баварске власти су обуставиле рад индустријских постројења у Минхену двије седмице прије почетка Олимпијаде. Travis Vogan, *ABC Sports. The rise and fall of network sports television* (Oakland California: University of California Press, 2018), 133.

²⁷ Е. Гајек, *Strahlen, Farben und Klänge*, 59.

²⁸ Ејвери Брандејц је сматрао маскоту још једним симболом комерцијализације Игара. Jules Boykoff, *Power Games. A Political History of the Olympics* (London: Verso, 2016), 115.

²⁹ Е. Гајек, *Strahlen, Farben und Klänge*, 60–61.

Контроверзе

Олимпијада у Минхену је по учешћу била најмасовнија до тада. Такмичили су се 7.134 спортисткиње и спортиста из 121 Националног олимпијског комитета у 26 спортских дисциплина.³⁰ Такмичења су поред фантастичних спортских резултата донијела и низ контроверзи и супарништава не само спортске него и политичке природе. Хладноратовска политика и супарништва су се дубоко интерферирала у спорт у најразличитијим контекстима, при чему је повећање броја земаља учесница на Олимпијским играма, додатно повећавало политизацију. Такође, питање аматеризма је било експонирано више него икада до тада.³¹ Замјерке су најчешће ишле на рачун Ејверија Брандејца и његове амбивалентне политике према поштовању правила о аматеризму. МОК је често под његовим руководством био немилосрдан према спортистима који су долазили из западне хемисфере и имали су спонзорске уговоре, добијали су новац за рекламе, или су пак ненамјерно рекламирали брендове спортске опреме коју су носили, што је у неким случајевима резултирало одузимањем права за будуће учешће на Играма. С друге стране прећутно се толерисало државно спонзорисање совјетских и источноевропских спортиста, који су били све само не аматери.³²

Захваљујући изванредним наступима, спортске иконе Олимпијаде постали су чувени амерички пливач Марк Спиз (Mark Spitz), „Mark the Shark“³³, са освојених седам златних медаља и оборених седам рекорда, те млада совјетска гимнастичарка Олга Корбут, чији су чудесни наступи и до тада невиђене гимнастичке фигуре очарали публику широм свијета. Олга Корбут је освојила три

³⁰ Olympic Games Munich 1972. <https://www.olympics.com/en/olympic-games/munich-1972> (преузето 08.11.2025. године у 22.49)

³¹ О правилима везанима за аматерско бављење спортом и учешће на Олимпијским играма у Олимпијској повељи, правило бр. 26. International Olympic Committee, *The Olympic Games: rules and regulations*, Edited by CIO - 1972, rule 26, Eligibility Code, 21–22.

³² Volker Kluge, „Mark the Shark“: Munich’s „Glamour Boy“, *Journal of Olympic History*, Vol 30, 02 (2022): 11. Посебно су на тапету биле Зимске олимпијске игре у Сапороу, на којима због спонзорских уговора није био дозвољен наступ најбољем аустријском скијашу Карлу Шранцу (Karl Schranz). International Olympic Committee, Historical Archives – Minutes of the meeting of the Executive Board, Lausanne, , 27th – 30th May, 1972, Annex 7 Lausanne – Eligibility Commission Report. Indications of violations of rules after Sapporo Winter Games, 33–48.

³³ V. Kluge, „Mark the Shark“, 8–21.

златне и једну сребрну медаљу.³⁴ За Марка Спиза везала се афера у контексту фотографисања након додјеле медаља на којој се појавио без обуће носећи адидас патике у руци, тако да је лого био видљив на фотографијама. Етичка комисија је детаљно испитивала случај како би утврдила да ли прекршено правило аматеризма. Сам Спиз се обратио писмом у коме је навео да је због протокола додјеле медаља журио и да зато није обуо патике, те да није имао намјеру да рекламира произвођача. Комисија је на крају прихватила Спизово извињење, без посљедица по пливача.³⁵ Многи спортисти сусрети и појединачни политички мотивисани иступи спортиста изазвали су до данас дискутабилне одлуке и контроверзе. Један од најпознатијих примјера је финале кошаркашког турнира између тимова Совјетског Савеза и Сједињених Америчких Држава, у које су Сједињене Америчке државе ушле са до тада апсолутним рекордом од 63 узастопне побједи на олимпијским турнирима. Совјетска побједе 51:50, и чувене три пута понављане задње „три секунде“, док Совјети нису постигли побједоносни поен, до данас су један од најспорнијих спортских момената у олимпијској историји. Амерички тим је одбио примити сребрне медаље на свечаној церемонији додјеле.³⁶

Претходне Олимпијске игре одржане у Мексико Ситију 1968. године покренуле су нови талас политичког ангажовања спортиста, што је као консеквенцу имало одузимање медаља и доживотну забрану учешћа на Олимпијским играма двојици афроамеричких атлетичара, освајачу златне медаље у трци на 200 метара Томију Смитту (Tommy Smith) и његовом бронзаном сународнику Џону Карлосу (John Carlos), који су свој антирасистички протест показали

³⁴ David Clay Large, *Munich 1972. Tragedy, Terror and Triumph at the Olympic Games*, (New York-Toronto- Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, INC, 2012), 167–168; Paul Doyle, 50 stunning Olympic moments No47: Olga Korbut redefines gymnastics, (The Guardian, 06. 07. 2012) <https://www.theguardian.com/sport/blog/2012/jul/06/50-stunning-olympic-moments-olga-korbut> (преузето 21.11.2025. године у 22.38)

³⁵ International Olympic Committee, Historical Archives – 1972-08 and 09 – Munich, Minutes of the meetings of the I.O.C. Executive Board Munich 18th - 22nd August 1972. 1st, 6th - 8th, 10th - 11th September, 1972. Annex 9, Letter by Mr. Mark Spitz to the IOC; Annex 10, Report of the IOC Eligibility Commission regarding Mark Spitz.

³⁶ На челу судијске комисије је био мађарски судија Ференц Хеп (Ferenc Hepp), који је гласао за признавање совјетске побједи, придружили су му се колеге из Пољске и Кубе, док су судије из Италије и Порторика гласали против. David Wallechinsky, „Three Seconds That Have Been Disputed for 50 Years“, *Journal of Olympic History*, Vol.30, 02 (2022): 40–41.

приликом додјеле медаља и интонирања химне стојећи на подију у црним чарапама без патика, са подигнутим песницама у црним рукавицама у стилу милитантне групе „Црни пантери“.³⁷

Сличан иступ обиљежио је и минхенску Олимпијаду. И овом приликом двојица афроамеричких спортиста Винсент Метјуз (Vincent Matthews) и Вејн Колет (Wayne Collett), освајачи златне, односно сребрне медаље у трци на 400 метара, при додјели медаља демонстрирали свој протест дијелећи побједничко постоље, што је представљало кршење олимпијског протокола, и необавезно разговарајући окренути леђима америчкој застави, трудећи се да дјелују незаинтересовано док је интонирана америчка химна. При томе је Колет стајао бос. Док су одлазили, Колет је подигао стиснуту песницу у зрак, док је Метјуз вртио медаљу око прста. Брандејц је опет био фуриозан као у Мексико Ситију. Понашање спортиста је осуђено као непримјерене гесте непоштовања спорта, олимпијског покрета и Сједињених Америчких Држава. Метјузу и Колету нису одузете медаље, али им је забрањено доживотно учешће на Олимпијским играма.³⁸

Политизација спорта, а нарочито Олимпијских игара била је посебно наглашена кроз међуњемачке релације, „односно њемачко питање“.³⁹ Репрезентација Демократске Републике Њемачке

³⁷ Myles Burke, „In History: How Tommie Smith and John Carlos’s protest at the 1968 Mexico City Olympics shook the world“ (BBC 16.10.2023) <https://www.bbc.com/culture/article/20231011-in-history-how-tommie-smith-and-john-carloss-protest-at-the-1968-mexico-city-olympics-shook-the-world> (преузето 21.11.2025. године у 22.43)

³⁸ „Договорено је да, пошто су двојица спортиста прекршила правило 26, параграф 1, у погледу традиционалног олимпијског духа и етике, биће елиминисани из учешћа на било којем будућем олимпијском такичењу. Ако се такво понашање понови, дотичним спортистима биће ускраћене медаље.“ International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08 and 09 – Munich - Executive Board – Minutes of the meetings of the I.O.C. Executive Board Munich 18th - 22nd August 1972. 1st, 6th - 8th, 10th - 11th September, 1972.; Jules Boykoff, „Fifty years on, Matthews and Collett are owed an apology for their Olympic expulsion“ (*The Guardian*, 07.09.2022) <https://www.theguardian.com/sport/2022/sep/07/vincent-matthews-wayne-collett-olympic-medal-ceremony-1972> (преузето 26.10.2025. године у 11.06). У савременом периоду спортисти су понукани протестима и покретом „Black lives matter“ прије спортских догађаја свој протест против расистичке политике изражавали клечањем на једном кољену. „What’s taking the knee and why is it important?“ (BBC, 21. 11. 2022) <https://www.bbc.com/news/explainers-53098516> (преузето 21.11.2025. године у 22.02)

³⁹ Више о Њемачком питању и МОК-у код: Kenneth Garrett, „The International Olympic Committee and the German Question. A Case Study of the Role of Transnational Organizations In the International System“, Stanford University Honors Thesis in International Relations, (June 2022).

перципирала је наступ у Минхену вишедимензионално, не само као спортско такмичење, него као политичку арену за промоцију источноњемачког комунистичког идеолошког концепта, који је требао кроз успјешност спортисткиња и спортиста надмашити западноњемачке пандане и домаћине. Биле су то прве Олимпијске игре на којима је олимпијски тим Демократске Републике Њемачке самостално наступао под сопственом заставом, амблемима и химном. Национални олимпијски комитет СР Њемачке признат је од стране МОК-а на сесији у Бечу 1951. године. Због примјене Халштајнове доктрине СР Њемачка је инсистирала на непризнавању МОК-а ДР Њемачке. Са друге стране на руку им је ишао предсједник МОК-а Ејвери Брандејц својом политиком спортског универзализма и рјешавања политичких спорова путем спорта. Такође, Олимпијска повеља је предвиђала да се може признати само један национални МОК. Од сесије МОК-а у Паризу 1955. године, олимпијски тимови обје Њемачке наступали су заједно под једном неутралном олимпијском заставом, на Олимпијадама одржаним 1956., 1960. и 1964. На Олимпијским играма у Мексико Ситију, 1968. године наступају одвојени тимови, али под неутралном заставом. Национални олимпијски комитет ДР Њемачке је признат као самосталан на сесији МОК-а у Токију 1964.⁴⁰ Са пуним националним обиљежјима признат је тек на сесији током Олимпијаде у Мексико Ситију.⁴¹

Наступ на Олимпијади био је посебно емотиван за израелски олимпијски тим. Израелска застава на тлу Њемачке током свечаног дефилеа спортиста на отварању Игара имала је и симболично значење, јер је долазак у Њемачку будио болне реминисценције на страдања Јевреја у Другом свјетском рату, тим прије што се концентрациони логор Дахау налазио у релативној близини Минхена. Организатори су, не без зебње, ишчекивали реакцију публике на стадиону приликом свечаног отварања, али Израелски спортисти су дочекани уз овације.⁴²

⁴⁰ International Olympic Committee, Historical Archives, 1964-10-07 to 09 Minutes 63rd Session Tokyo, Minutes of the 62nd Session of the International Olympic Committee Tokyo, 6-8 October 1964.

⁴¹ Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 157–186; Michał Marcin Kobierecki, „Sport in International Relations. Expectations, Possibilities and Effects“, *International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol. 15, No. 1 (2013): 66–67.

⁴² Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 187–188.

Политички односи Израела и Западне Њемачке од успостављања израелске државе били су турбулентни и под злокобном сјенком не тако давне прошлости, уз то условљени хладноратовским позиционирањима. Условно речено, нормализација је почела од 1952. године када је постигнут договор о репарацијама и обештећењу жртава нацистичких злочина. Дипломатски односи су успостављени 1965. године, иако је сарадња у виду финансијске и војне помоћи, која је у највећој мјери била тајна,⁴³ била интензивна и у периоду прије тога. СР Њемачка се кроз овакве облике сарадње и помоћи настојала морално рехабилитовати за злочине почињене над јеврејским народом. С друге стране Израелци су радо примали финансијску, војну и моралну подршку истовремено не одустајући од опмињућег подсјећања на њемачке злочине. Њемачке испоруке наоружања у многоне су помогле израелску доминацију у рату 1967. године. Међутим, како је СР Њемачка тражила сопствени пут, настојећи бити што је могуће мање под америчким утицајем, тежећи да се интензивније укључи у сарадњу са земљама у развоју, што је подразумијевало и нови ниво сарадње и уважавања са арапским државама, те покушавајући да каналише сарадњу и своје обавезе према Израелу на транспарентнији начин уз изјашњавање и контролу Бундестага, долазило је до напетости у односима са Израелом, који је своју садашњост и будућност везивао за сарадњу и покровитељство Сједињених Америчких Држава.⁴⁴

За разлику од политичке спортска сарадња двају држава остваривана је без већих тензија. Програм размјене младих спортиста између двије земље је превазилазио еквивалентне програме СР Њемачке са другим државама. Западноњемачко Министарство спољ-

⁴³ Њемачки функционер и експерт за нуклеарни развој, Ханс Риле (Hans Rühle) у колумни у часопису *Die Welt* тврди је да је повољни финансијски зајам који је СР Њемачка исплатила Израелу у периоду 1961–1973, номинално промовисан као помоћ култивизацији пустиње Негев, искориштен за финансирање тајног израелског нуклеарног програма. Операција финансирања носила је кодно име „Акција пословни пријатељ“ („Aktion Geschäftsfreund“). Касније, након успостављања дипломатских односа, зајам је преименован у службену финансијску помоћ. Hans Rühle, „Hat Deutschland Israels Atomwaffen finanziert?“ (*Die Welt*, 14.04.2015) <https://www.welt.de/politik/ausland/article139492567/Hat-Deutschland-Israels-Atomwaffen-finanziert.html> (преузето 30.11.2025. године у 16.17)

⁴⁴ Daniel Marwecki, „Reparation was national rehabilitation. Germany and Israel’s long, strange relationship“, (*Le Monde Diplomatique*, May 2020) <https://mondediplo.com/2020/05germany-israel> (преузето 21.11.2025. године у 13.17); Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 187–189.

них послова плаћало је обуку израелских спортских тренера у Немачкој и финансирало слање њемачких стручњака у Израел. Многобројни њемачки врхунски спортисти и спортски клубови гостовали су у Израелу. Такође Израелско министарство спољних послова је подржало кандидатуру Минхена, а заузврат Вили Дауме је лобирао да се Израелу додијели мјесто у Међународном олимпијском комитету, што је Ејвери Брандејц успјешно опструисао.⁴⁵

Медији

Олимпијаду у Минхену је обиљежила до тада незапамћена медијска пажња и покривеност. Захваљујући сателитском преносу, преко 900 милиона људи широм свијета могли су да у реалном времену прате спортска дешавања најзначајнијег свјетског спортског догађаја у боји. Телевизијски пренос оваквог обима ишао је у прилог глобалној промоцији СР Њемачке. Телевизијска кућа АБЦ Спорт (ABC Sport) из Сједињених Америчких Држава је добила телевизијска права за медијско покривање највећег броја најважнијих такмичења.⁴⁶ Олимпијске игре су постале „телевизијске игре“.⁴⁷ Истовремено је због гледаности расла и цијена уговора за телевизијске преносе, па су их у телевизијским круговима поредили са добијањем права за праћење предсједничких избора или посјету папе.⁴⁸ Међу акредитованим фотографима налазила се и Лени Рифенштал (Leni Riefenstahl), контроверзна филмска умјетница из нацистичке ере, чији су пропагандни и умјетнички филмови⁴⁹ представљали права ремек дјела тадашње кинематографије, те су

⁴⁵ Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 189–190.

⁴⁶ „Мреже су планирале комбиновано 1.052 сата спортског преноса, 1972. године - при чему је АБЦ обезбиједио скоро половину укупног броја.“, T. Vogan, ABC Sports, 126. Продаја телевизијских права за пренос Олимпијских игара постао је најбитнији извор финансирања МОК-а, у износу од 98 посто од укупних прилива. Исто, 95.

⁴⁷ Roman Deininger, Uwe Ritzer; *Die Spiele des Jahrhunderts: Olympia 1972, der Terror und das neue Deutschland* (Munich: dtv Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2021), 256.

⁴⁸ T. Vogan, ABC Sports, 142.

⁴⁹ *Тријумф воље* је био најпознатији пропагандни нацистички филм, док је чувени филм *Олимпија* посвећен Олимпијад у Берлину 1936. године, у себи акумулирао вансеријске секвенце које су славиле спорт и спортисте, док је с друге стране имао дубоко пропагандну улогу.

поставили стандарде за будућност филмске умјетности. Међутим, неспорно је да су били проминентни у ширењу и јачању нацистичке идеологије. Рифенштал је у Минхену службено фотографисала за часопис Сандеј Тајмс (Sunday Times).

Минхенски масакр

Хармонија „ведрих игара“ је потпуно уништена у раним јутарњим часовима, 5. септембра 1972. године, једанаестог дана од свечаног отварања Олимпијских игара и десетог дана од почетка такмичења, када су осам палестинских федајина,⁵⁰ чланова терористичке организације Црни септембар, одјевених у спорску одјећу, носећи спортске торбе препуне оружја, прескочили ниску ограду олимпијског села у Минхену и недуго потом претворили „игре мира и радости“ у „игре терора и трагедије“. Захваљујући сателитском преносу готово милијарду гледалаца широм свијета по први пут су уживо пратили ток терористичке акције. Извјештавање новинара отворило је низ етичких питања о новинарском извјештавању у кризним ситуацијама у стварном времену, о утицају на јавно мњење и евентуално на сам ток догађаја⁵¹

Палестински терористи су сам појам тероризма и његове импликације на све аспекте живота подигли на до тада незамислив ниво, добили су планетарну пажњу и публику. Терористички напад који је директно емитован „био је почетак нездравог односа

⁵⁰ Појам федајина (Fedayeen) у арапској култури постоји од средњег вијека. У савременом дискурсу односи се на особе спремне на борбу и саможртвовање за политичке или религиозне циљеве. Више о федајинима видјети у књизи: John Laffin, *Fedayeen. The Arab-Israeli Dilemma* (London: Cassell, 1973)

⁵¹ Награђивани играни филм, *5. септембар (September 5)*, швајцарског режисера Тима Фелбаума (Tim Fehlbaum), вјерно представља начин како је АБЦ извјештавао о драми у олимпијском селу. George Freeman, „A Movie on How ABC Covered the Massacre of Israeli Athletes at the 1972 Munich Olympics“, (MediaLawLetter, February 2025) <https://medialaw.org/a-movie-on-how-abc-covered-the-massacre-of-israeli-athletes-at-the-1972-munich-olympics/> (преузето 21.11.2025. године у 23.40); Tyler Piccotti, „Inside ABC’s Live Coverage of the 1972 Munich Olympic Massacre“, (*Biography*, 17.01.2025) <https://www.biography.com/history-culture/a63395893/september-5-1972-munich-olympics-true-story> (преузето 21.11.2025. године у 23.45)

између терориста и медија“.⁵² Остварила се злокобно предвиђање једног од организатора акције, Абу Дауда: „...намјеравали смо искористити изванредно распоређивање међународних медија током игара како бисмо нашем циљу дали глобални одјек. Палестинска трагедија би тако била призната у сваком дому на свијету“.⁵³

Организација Црни септембар (Aylūl a-'Aswad), настала 1971. године као палестински одговор на протјеривање из Јордана након рата против војске јорданског краља Хусеина, током септембра 1970. године,⁵⁴ представљала је „најнасилнију манифестацију палестинске фрустрације“⁵⁵ Дуго се сматрало да су њени чланови екстремисти који немају везе са главним палестинским организацијама, Палестинском ослободилачком организацијом (ПЛО), (Palestine Liberation Organization–PLO) и њеним милитантним крилом Фатахом. Сам Јасер Арафат порицао је било какву везу терористичке групе Црни септембар са Палестинском ослободилачком организацијом, међутим, мало је вјероватно да су његови најближи сарадници попут Мохамеда Дауда Удеха (Mohammad Daoud Oudeh), алиас Абу Дауда или Салаха Месбаха Калафа (Salah Mesbah Khalaf), алиас Абу Ијада, основали и водили Црни септембар без његовог знања. Абу Дауд у својој аутобиографији, *Palestine: Jérusalem à Munich*, експлицитно наводи припадност водећих чланова Црног септембра руководству Фатаха. „У водству Фатаха, моји једини саговорници о овом питању, које је допринијело мојој озлоглашености у арапском свијету, а можда и диљем свијета, били су Абу Ијад и Абу Мазен.“⁵⁶ То потврђује и телеграм америчког Стејт департмента

⁵² Преузето из чланка креираног за документарни филм „*Послије Минхена*“ (*After Munich*) који истражује емоционалне посљедице масакра у Минхену више од 45 година касније. Ben McEvoy, Alina Kulesh, Rich Cooper, „Terrorism at the Munich Olympic games: how an event five decades ago has a lasting impact today“. <https://www.cbc.ca/documentarychannel/features/terrorism-at-the-munich-olympic-games-how-an-event-four-decades-ago-has-a-l> (преузето 19.11.2025. године у 00.48)

⁵³ Abou Daoud, Gilles du Jonchay, *Palestine: Jérusalem à Munich* (Paris: Anne Carrière, 1999), 581.

⁵⁴ Војска јорданског краља Хусеина напала је у септембру 1970. штаб Палестинске ослободилачке организације (ПЛО) у Аману, при чему су заузели четири кампа за 10 дана. Преживјели Палестинци организовали су своје ћелије у Бејруту; Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 194.

⁵⁵ J. Laffin, Fedayeen, (London: Cassell, 1973), 148. Број жртава у септембарским сукобима је до данас дискутабилан и креће се од 25.000 колико је тврдио Арафат до 3.000 како су тврдили израелски извори; Исто, 62.

⁵⁶ Daoud, du Jonchay, *Palestine*, 570. Претходно Абу Дауд говори да је приликом састанка у Мароку, а прије Даудовог путовања у Њемачку, Арафат знао за разлог његовог од-

прослијеђен владама земаља чланица НАТО савеза, а који је настао на основу обавјештајних извјештаја Централне обавјештајне агенције (Central Intelligence Agency – CIA), у коме стоји да је Јасер Арафат као вођа ПЛО-а био не само упознат са активностима терористичке организације, него да је Црни септембар дјеловао под покровитељством и за циљеве ПЛО-а, али у максималној тајности, како их не би компромитовао.⁵⁷

Овакав Арафатов приступ омогућавао је челништву ПЛО-а да захваљујући имиџу умјерене струје сачува слободу кретања и дјеловања без рестрикција какве су имале друге палестинске организације. Првобитно су терористичке активности Црног септембра биле усмјерене према циљевима у Јордану, да би се процијенивши непродуктивност таквог приступа, окренули терористичком дјеловању против највећег непријатеља, Израела, и земаља склоних израелској политици на тлу Европе, како би се Палестинско питање представило широком јавном мњењу. У том контексту су за своју акцију изабрали најважнији и најгледанији спортски догађај на свијету.⁵⁸

Терористичку акцију, кодног имена „Икрит и Бирам“,⁵⁹ осмислили су и логистички организовали водећи људи Црног септембра, истовремено чланови Фатаха, Абу Дауд, Абу Ијад, Мухамад Јусеф Ал-Најар (Muhammad Youssef Al-Najjar), алиас Абу Јусеф, Фракри Ал Омари (Frakhri Al-Omari) алиас Абу Мухамад, те Абу Мезен, што је био алиас блиског сарадника Јасера Арафата, Махмуда Абаса (Mahmoud Abbas), касније његовог наслједника на челу Палестин-

---

ласка; Исто.

⁵⁷ US Department of State, 13 March 1973, *Telegram to all NATO Capitals, Palestine Liberation Organization: U.S. State Department Documents PLO-Black September Link*. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/u-s-state-department-documents-plo-black-september-link-march-1973> (преузето 21.11.2025. године у 16.42); Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 194–195.

⁵⁸ D. C. Large, *Munich 1972*, 198, 201. У литератури и штампи често се као повод напада помиње одбијање МОК-а да прихвати палестинско учешће у организацији, мада за то до данас нема потврда у изворној грађи.

⁵⁹ Операција је добила име по два села из којих су, након успостављања израелске државе Палестинци, углавном хришћани, евакуисани под изговором да је њихова безбједност у питању. Касније су територију села населили Јевреји и ранијим становницима није био дозвољен повратак; Schiller, Young, *The Munich Olympics*, 194.

ске управе).⁶⁰ Отмицу израелских спортиста су извели Афиф Ахмед Хамид (Afif Ahmed Hamid) - Паоло, Калид Џавад (Khalid Jawad) - Салах, Ахмед Чик Та (Ahmed Chic Thaa) - Абу Хала, Мохамед Сафади (Mohammed Safady) - Бадран, Аднан Ал-Гашеј (Adnan Al-Gashey) - Денави и Аднанов нећак, Џамал Ал-Гашеј (Jamal Al-Gashey) - Самир, млади људи, чланови организације којима је заједнички био боравак у избјегличким камповима у Либану. Циљ операције сазнали су тек увече 4. септембра, од вођа на терену, Лутифа Афифа (Luttif Afif) -Исе и Јусуфа Назала (Yusuf Nazzal) - Тонија, некадашњих студента, који су одлично говорили њемачки језик.⁶¹

Израелски спортисти, њих 21, били су смјештени у неколико стана на адреси Конолиштресе 31 (Connollystrasse) у олимпијском селу. Иако операција није дуго припремана, идеја се јавила у мају 1972. током састанка челника Црног септембра у Риму, терористи су захваљујући извиђањима прво Абу Дауда, а касније и двојице директних учесника у нападу, Исе и Тонија, прецизно знали гдје је смјештена израелска екипа и колико је обезбјеђење олимпијског села слабо.⁶² Крећући се кроз уснуло олимпијско село, без већих потешкоћа, терористи су насилно провалили у два стана у којима су били Израелци. Врхунски спортисти, иако нетом пробуђени и у шоку, пружили су жесток отпор, али су их терористи, наоружани пушкама калашњиков, надјачали. Док је трајала борба, тренер дизача тегова Тувиа Соколовски (Tuvia Sokolovsky) и рвач Гад Тсобари (Gad Tsohari) успјели су се спасити. Током сукоба Палестинци су убили Мошеа Вајнберга (Moshe Weinberg), тренера рвача и тешко ранили дизача тегова Јосефа Романа (Yossef Romano), ветерана Шестодневног рата. Осталих девет Израелаца, тренера рвача и дизача тегова, Јакова Спрингера (Jacov Springer), дизаче тегова, Зева Фридмана (Zeev Friedman) и Давида Бергера (David Berger), корпулентног рвачког судију, Јозефа Гутфројнда (Yossef Gutfreund), стрељачког тренера, Кеата Шора (Kehat Shorr), атлетског тренера

⁶⁰ Абу Дауд отворено говори о инволвираности Махмуда Абаса у планирању и финансирању напада. J. Laffin, *Fedayeen*, 148; Daoud, du Jonchay, *Palestine*, 569–570, 686.

⁶¹ D.C. Large, *Munich 1972*, 196.

⁶² Детаљније о идеји, планирању, састанцима, процесу набавке оружја из Бугарске, те његовог транспорта у Њемачку, у аутобиографији Абу Дауда; Daoud, du Jonchay, *Palestine*, 569–639.

Амицура Шапиру (Amitzur Shapira), рваче Елизера Халфина (Eliezer Halfin) и Марка Славина (Mark Slavin), те тренера мачевања Андреа Спизера (Andre Spitzer) надјачали су употребом оружја, везали претходно припремљеним конопцима и присилили да сједну на супротно постављене кревете у Спизеровој соби. Рањени Јосеф Романо је лежао на поду између њих и полако у мукама умирао.⁶³

Абу Дауд као и преживјели терористи касније су изричито тврдили да им није била намјера да било кога убију или ране, те да је операција имала политички циљ, међутим због жестоког отпора врхунских израелских спортиста, били су „присиљени“ да бране своје животе.⁶⁴ Чувши пуцњаву и буку преостали израелски спортисти, те спортисти из Хонг Конга и Уругваја, који су били смјештени у истој згради, побјегли су. Након тога започела је готово двадесетосатна преговарачка драма између терориста, њемачког НОК-а, полиције, савезних њемачких власти и Израела. На мјесто догађаја први су стигли ненаоружани чланови њемачког обезбјеђења, а потом је обавијештен шеф минхенске полиције Манфред Шрајбер (Manfred Schreiber). До 5.00 часова већ су били информисани њемачки канцелар Вили Брант, Министар унутрашњих послова Ханс Дитрих Геншер (Hans Dietrich Genscher), министар иностраних послова Валтер Шел (Walter Scheel), баварски министар унутрашњих послова Бруно Мерк (Bruno Merck), израелски амбасадор у СР Њемачкој Елиашив Бен-Хорин (Eliashiv Ben-Horin), те израелска премијерка Голда Меир (Golda Meir). Терористи су избацили два комада папира са захтјевима, а како би показали озбиљност својих намјера демонстративно су избацили и крваво, беживотно и готово обнажено тијело Мошеа Вајнберга дословно пред ноге ужаснутог полицајца.⁶⁵

Осим полиције која се нашла на лицу мјеста развој догађаја су пратили новинари и спортисти и чланови спортских делегација земаља који су били смјештени у околним зградама. Чланови источноњемачког тима и новинари који су им се придружили имали

⁶³ Simon Reeve, *One Day in September. The Full Story of the 1972 Munich Massacre and the Israeli Revenge Operation „Wrath of God“* (New York: Arcade Publishing, 2000), 1–9.

⁶⁴ Daoud, du Jonchay, *Palestine*, 617.

⁶⁵ S. Reeve, *One Day in September*, 11–13.

врло јасан преглед ситуације из својих станова. Чак је постојала и невербална пријатељска комуникација Исе према новинару Волфгангу Гитеру (Wolfgang Gitter).⁶⁶

Рукометаши репрезентације ДР Њемачке⁶⁷, Петер Лариш (Peter Larisch) и Клаус Лангхоф (Klaus Langhoff), имали су са свог прозора савршено јасан поглед на зграду у којој су се налазили заробљени спортисти. Добили су инструкцију да не смију давати интервјуе. Речено им је да су ПЛО и Арафат пријатељи ДР Њемачке. С обзиром да су средства информисања била под апсолутном контролом владајуће социјалистичке партије,⁶⁸ извјештавали су по наређењу партије, која се није жељела замјерити арапским пријатељима. Нису помињали терористички напад, него су догађај окарактерисали као „трагедију“ у којој ДР Њемачка „стоји уз праведну борбу арапских народа“.⁶⁹

Манфред Шрајбер, вођа кризног штаба, Валтер Трегер (Walther Tröger), градоначелник олимпијског села и Генерални секретар НОК-а СР Њемачке, чије су присуство терористи изричито захтијевали,⁷⁰ прочитали су палестински ултиматум у коме су тражили ослобађање 234 палестинских затвореника који су држани у израелским затворима, те Андреаса Бадера (Andreas Baader) и Улрике Мајнхоф (Ulrike Meinhof), вођа злогласне западноњемачке терористичке групе Бадер-Мајнхоф, који су се налазили у њемачком затвору. Крајњи рок за испуњење захтјева је био у 9.00 сати ујутро. Ако израелско руководство одбије да ослободи палестинске теро-

⁶⁶ Гитерове импресије се налазе у писменој форми, у сада доступним архивима њемачке тајне полиције Штази (Stasi), која је сама имала многобројне агенте у Минхену. Исто, 16.

⁶⁷ Deutsche Demokratische Republik – DDR. У даљем тексту ће се користити уобичајена скраћеница ДДР.

⁶⁸ Јединствена социјалистичка партија Њемачке (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands – SED).

⁶⁹ Источноњемачки НОК је одлучио да репрезентација остане до завршетка Олимпијских игара, јер су били врло успешни, трећи по броју освојених медаља. Matthias Hufmann und Benjamin Unger, „Olympische Spiele 1972 in München: Wie die DDR beim Attentat zusah Stand,“ (NDR, 05.09.2024) <https://www.ndr.de/geschichte/chronologie/Olympische-Spiele-1972-Wie-die-DDR-beim-Attentat-in-Muenchen-zusah,olympiaattentat-ndr-100.html> (преузето 24.11.2025. године у 02.54)

⁷⁰ Касније им се придружио и А. D. Touny, египатски члан МОК-а, јер је Шрајбер сматрао да ће присуство арапског представника имати утицаја на терористе. D.C. Large, Munich 1972, 210.

ристе, герилци Црног септембра запријетили су да ће почети са егзекуцијом талаца.⁷¹

Иса је током преговора са полицијском детективком Анализом Грес, (Analisa Graes) која се добровољно пријавила као члан обезбјеђења олимпијског села, нагласио да Црни септембар нема непријатељске намјере према СР Њемачкој, него да је њихова акција усмјерена према Израелу.⁷² Међутим, одговор израелске премијерке је био израван и негативан, Израел није пристајао на уцјене и ослобађање терориста из затвора није долазило у обзир. Поред тога Меир је јасно дала до знања да је Западна Њемачка одговорна за безбједност израелских талаца и мора користити сва неопходна средства да осигура њихово ослобођење.⁷³ Како је истицао рок за ултиматум и како би добили на времену у преговоре су се на лицу мјеста укључили њемачки преговарачи. Вођи делегације Хансу Дитриху Геншеру и Валтеру Трегеру⁷⁴ било је дозвољено да виде таоце и кратко разговарају са њима. Геншер је вођи отмичара Иси понудио себе као таоца умјесто спортиста, што је Иса одбио. Геншер је касније у мемоарима описивао талачку кризу као најтежи моменат његове вишедеценијске каријере.⁷⁵ У истом тону и Трегер у интервјуу описује своја сјећања.⁷⁶

Ултиматум је одгођен за извршење прво до 15.00 сати, а затим помјерен до 17.00. Преговарачи су тражили начин да ријеше ситуацију, али показала се потпуна неспремност и необученост њемач-

⁷¹ Simon Reeve, *One Day in September*, 14. Текст терористичких захтјева у: International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73rd Session Munich, Extraordinary meeting of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich - 5th September 1972 Annex 21.

⁷² S. Reeve, *One Day in September*, 15.

⁷³ Исто, 17; D.C. Large, *Munich 1972*, 212.

⁷⁴ Њемачка полиција није имала обучен тим за преговоре и талачке кризе.

⁷⁵ Bastian Rudde, „Genschers schwerste Stunden“, (*Deutschlandfunk*, 01.04.2016) <https://www.deutschlandfunk.de/olympische-spiele-1972-genschers-schwerste-stunden-100.html> (преузето 22.11.2025. године у 13.54); „Забринут за уплашене, анксиозне и надом испуњене људе у рукама терориста, јаче него икад прије осјетио сам пуни терет наше историје према Израелу и јеврејском народу.“, „Die Rolle von Hans-Dietrich Genscher“, (*Das Erste*) <https://www.daserste.de/information/reportage-dokumentation/vom-traum-zum-terror-muenchen-72/hintergrund/die-rolle-von-hans-dietrich-genscher-100.html> (преузето 22.11.2025. године у 13.44)

⁷⁶ „David Wallechinsky, „Walther Tröger and the 1972 Terrorist Attack: An Interview“, *Journal of Olympic history: the official publication of the International Society of Olympic Historians* Vol. 30, 2 (2022), 22–24.

ке полиције за кризне ситуације овог типа. До септембра 1972. године западнонемачка политика и безбједносне власти углавном су се морале носити са њемачким љевичарским терористима као и са екстремистима, политичким егзилантима који су живјели у СР Њемачкој – посебно југословенском усташком екстремном емиграцијом. Њихове насилне акције биле су усмјерене претежно против сународника и југословенских дипломатских представништава.⁷⁷

Због немогућности увида у писане документе, ако постоје, до данас су остале нерасвијетљене околности евентуалне израелске понуде њемачким властима да талачку кризу ријеше слањем посебно обучене специјалне противтерористичке јединице Сајерет Маткал (Sayeret Matkal). Немачке власти су по тврдњама Хобсона и Педахзура одбиле понуду Голде Меир, коју је наводно упутила преко Зви Замира (Zvi Zamir), шефа израелског Мосада и Виктора Коена (Viktor Cohen), оперативца Сајерет Маткала, који су 5. септембра у поподневним часовима стигли у Минхен. Нијемцима је било неприхватљиво да стране трупе, ма колико добро обучене, дјелују на њиховој сувереној територији.⁷⁸ Са друге стране Ханс Дитрих Геншер у својим мемоарима говори да су Нијемци затражили управо такву врсту израелске интервенције од Замира и Коена, али су добили негативан одговор.⁷⁹ Очекујући, евентуални, политички договор са Израелом, њемачка полиција је распоредила своје јединице у околини зграде у којој су се налазили терористи. Полицајци добровољци обучени у спортску одјећу налазили су се на крововима док су их снимале телевизијске екипе. Ова неискусна група је требала извршити препад на терористе кроз вентилацијске отворе, али надлежни су одустали од плана јер је постојала велика вјероватноћа да би спортисти могли страдати.⁸⁰ Касније је њемачка полиција оптуживана да је то био несмотрен потез јер су отмичари у

⁷⁷ Eva Oberloskamp, Terrorismusbekämpfung nach Olympia. Reaktionen des Bundesministeriums des Innern auf das Attentat von 1972, *Aus Politik und Zeitgeschichte* (München 1972, 36/2022, 5. September 2022), 27.

⁷⁸ Ronit Berger Hobson, Ami Pedahzur, „The Munich massacre and the proliferation of counterterrorism special operation forces”, *Israel Affairs*, 28:4, (2022): 625–637. (преузето 17.12.2025. године у 11.57); D. Wallechinsky, Walther Tröger, 22–24.

⁷⁹ D.C. Large, *Munich 1972*, 216.

⁸⁰ „Operation Sonnenschein”. Специјалне јединице њемачке војске није било могуће ангажовати због савезног закона који је онемогућавао дјеловање војних јединица у оквиру унутардржавних граница.

соби могли да на телевизору прате извјештавање и снимке полицајаца, тек је у новије вријеме проведена посебна истрага о томе, те је утврђено да се у соби у којој су се налазили отети спортисти није постојао телевизијски пријемник.⁸¹

Наравно, МОК и његови функционери су били детаљно информисани о дешавањима и очекивала се њихова реакција о прекиду или наставку Игара. Током посебног састанка у склопу 73. сесије МОК-а у Минхену, 5. септембра 1972. године, египатски члан МОК-а Тоуни, који је као представник арапске земље био укључен у преговоре, поднио је детаљан извјештај о преговорима са отмичарима, који су одбили било какву медијацију не марећи за сопствене животе, одбили су и понуду њемачких власти да ће им бити омогућено да слободно напусте Њемачку ако пусте таоце, такође одбили су новац, при чему су Нијемци понудили да сами отмичари одреде коју суму новца желе. Ејвери Брандејц дао је изјаву да се Игре ни под каквим околностима неће прекинути, али да ће се само одгодити они догађаји који су били предвиђени за тај дан, а који још нису отпочели.⁸² Током драме у олимпијском селу несметано се играла одбојкашка утакмица између репрезентација СР Њемачке и Јапана пред пуном двораном, само 200 метара удаљеној од Конолиштарсе 31.⁸³

Након истека ултиматума у 17:00 сати вођа терориста је обавијестио њемачке преговараче о промјени плана. Затражили су два авиона којима би заједно са таоцима одлетјели у Каиро, сматрајући то пријатељском територијом, док би њемачке власти убиједиле Израел да ослобођене затворенике такође пребаци у Каиро, гдје би

⁸¹ Martin Krauss, „*Es gab gar keinen Fernseher*“, (TAZ, 14.05.2025) <https://taz.de/Olympia-Attentat-1972/!6084718/> (преузето 30.11.2025. године у 23.23)

⁸² International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73 Session Munich, Minutes of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich: 21st - 24th August & 5th September, Extraordinary meeting of the 73rd Session of The International Olympic Committee, Munich - 5th September 1972.

⁸³ Daoud, du Jonchay, Palestine, 630.; „Како је сукоб на адреси Конолиштарсе 31 трајао, напољу је призор постао надреалан. Цар МОК-а Ејвери Брандејц у почетку је одлучио да се Игре не заустављају, па је олимпијским селом одјекивало навијање са догађаја на оближњим локацијама. Спортисти су се сунчали и играли стони тенис. Иза оgrade трговци су продавали сладолед и кобасице.“ David Davis, „*The Story Behind The Masked Horror Of The Munich Olympics*“, (Deadspin, 01.03. 2017) <https://deadspin.com/the-story-behind-the-masked-horror-of-the-munich-olympi-1792823912/> (преузето 23.12.2025. године у 08.50).

се провела размјена.⁸⁴ Нијемци су пристали на нове услове. Геншер и Трегер су разговарали са таоцима, те су и они су пристали, при чему је Трегер био импресиониран њиховом смиреношћу и храброшћу, при чему су рекли да су спремни да иду са отмичарима, јер се више плаше упада њемачке полиције и операције спасавања.⁸⁵

Овакав развој ситуације одговарао је Нијемцима јер би рјешавање талачке кризе, нарочито тако политички проблематичне природе, пребацили на територију друге земље, што је с друге стране било неприхватљиво за Израел јер је за њих територија Египта била изразито непријатељска. Канцелар Вили Брант је дјеловао очајнички у нади да ће постићи мирно рјешавање кризе. Лично се обратио египатском предсједнику Анвару Садату (Muhammad Anwar el-Sadat) у нади да ће га придобити, јер су двије земље недавно обновиле дипломатске односе и Њемачка је обећала да ће престати са слањем наоружања Израелу. Међутим, Садат није лично одговорио, јер је био под притиском антиционистичких кругова, него је преко премијера Ариза Сидкија (Ariz Sidky) поручио да Египат не жели да се мијеша.⁸⁶

Нијемци су још једном морали импровизовати, при чему се импровизација у комбинацији са некомпетенцијама претворила у масакр и катастрофу у којој је јеврејска крв поново проливена на њемачком тлу. Кризни штаб на челу са Шпрајбером изабрао је релативно изолован мањи војни аеродром Фирстенфелдбрук (Fürstenfeldbruck), удаљен двадесетак километара од Минхена, за локацију на којој ће се провести операција ослобађања талаца. До аеродрома таоци и отмичари су требали бити превезени прво аутобусима до хеликоптера, а затим у два хеликоптера до аеродрома. У 22.10 услједиле су злокобне сцене везаних Израелаца са повозима преко очију, који су се појавили у пратњи наоружаних Палестинаца на путу до аутобуса.⁸⁷

Њемачки план је био да снајперима нападну терористе када на аеродрому буду провјеравали авионе. Каснијој конфузији придо-

⁸⁴ D. C. Large, *Munich 1972*, 220.

⁸⁵ „Als ich nach Hause kam, brach ich zusammen“, (*Zeit online dpa*, 03.09.2012.) <https://www.zeit.de/sport/2012-09/walther-troeger-olympia-1972> (преузето 23.11.2025. године у 17.56)

⁸⁶ D. C. Large, *Munich 1972*, 220–221.

⁸⁷ Исто, 224.

нијеће чињеница да је Геншер пренио полицији информацију да са таоцима укупно пет терориста, док преосталу тројицу није видио, тако да је и у том контексту подбацила комуникација, јер када су полицајци видјели да је осам отмичара, вођи операције на аеродрому није јављено. Аматеризам којим се приступило овако захтјевном задатку доказује чињеница да су њемачки снајперисти, било их је само петорица, лоше распоређени, потпуно неискусни и необучени за овакву врсту акције, а такође ни оружје и опрема коју су добили није била адекватна.⁸⁸

Лоша организација у комбинацији са високом напетом и очекивањима, продуковали су потпуно хаотичну интервенцију на аеродрому. Иса и Тони, који су провјеравали авион увидјевши да нема посаде потрчали су према хеликоптеру док је на њих отворена палба, при чему је у неколико случајева дошло до рањавања њемачких полицајаца пријатељском ватром. Погођен је и радио систем на торњу аеродрома, те је веза са спољним свијетом била прекинута. Како су снајперисти и полицајци на аеродрому били због мрака онемогућени да дјелују и пуцали су наслијепо, чекали су интервентна оклопна возила,⁸⁹ са чијом појавом је настао још већи хаос при чему је по тадашњој верзији видјевши да нема излаза један од терориста активирао гранату испод једног од хеликоптера са таоцима која је запалила spremnik са горивом, те су таоци Фридман, Спрингер, Халфин и Бергер страдали. Док је у другом хеликоптеру терориста усмртио Гутфојнда, Шора, Славина, Шапиру и Спизера, пуцајући из калашњикова док није потрошио оквир са мецима. Епилог је био катастрофалан, смртно су страдали сви израелски спортисти, млади њемачки полицајац, Антон Флигербауер (Anton Fliegerbauer) и петорица отмичара. Тројица терориста Џамал и Аднан Ал Гаши и Мохамед Сафади ухапшени су при покушају бијега. Страшним сценама присуствовали су Геншер, Шрајбер, Коен и Замир.⁹⁰

⁸⁸ Serge Groussard, *The blood of Israel: the massacre of the Israeli athletes, the Olympics, 1972*, William Morrow&Company, INC., New York 1975, 325–361.

⁸⁹ Логично је било за очекивати да ће оваква возила већ бити у близини аеродрома, међутим позвани су тек када је операција почела, при чему су каснили због гужве у саобраћају.

⁹⁰ Исто, 223–228.

Новинарске екипе нису имале приступ аеродрому, па су информације добијале из друге руке, што је продуковало конфузију и нетачну информацију нешто прије поноћи да је операција ослобађања успјешно завршена. Међутим, ускоро су објављене праве трагичне информације. Рано ујутро 6. септембра у 3.24 часова, спортски новинар америчке телевизијске куће АБЦ, Џим Меккеј, (Jim McKay), који је стицајем околности постао водитељ вијести, и пратио је дешавања у олимпијском селу и изван њега готово 16 сати без прекида, након потврде извршног директора Рона Олдриџа (Ron Aldridge), дубоко потресен саопштио је најпознатије и најпотресније ријечи своје богате новинарске каријере: „Када сам био дијете, мој отац ми је увијек говорио да се наше највеће наде и наши најгори страхови ријетко остваре. Вечерас су се наши најгори страхови остварили. Двоје је убијено јутрос — јуче ујутро у својим собама. Остали су убијени на аеродрому вечерас. Сви су нестали. Све је готово. Шта ће се десити са Играма XX Олимпијаде? Нико од нас не зна. Шта ће се десити у току свјетске историје?... Немам ништа друго данас.“⁹¹ Након објаве наступила је тишина.

Посљедице

Трагедија у олимпијском селу и аеродрому Фирстенфелдбрук, након шокантног расплета, отворила је многа мултиперспективна питања. Осим преиспитивања одговорности и дјеловања савезних, покрајинских и градских власти, поставило се питање наставка или прекида Олимпијских игара. Питање је било комплексно и дубоко етички проблематично. На челу МОК-а, иако на дословном заласку каријере, налазио се још увијек апсолутни господар Олимпијског покрета, Ејвери Брандејџ, за кога прекид Игара није долазио у обзир, ма шта се десило. Чланови Извршног комитета Међународног олимпијског покрета одржали су ванредни састанак 5. септембра, како би договорили стратегију везану за наставак Игара. Састанку је присуствовао и Вили Дауме, предсједник западноњемачког НОК-а. Већина чланова Извршног комитета сложила се да се Игре

⁹¹ T. Vogan, *ABC Sports*, 139.

чим је прије могуће наставе. Дауме је био непријатно изненађен хладноћом и недостатком емпатије према страдалим спортистима, и једини је био за прекид игара.⁹² У раним јутарњим сатима, након што су добили информацију о трагичном завршетку талачке кризе, Брандејц је одржао кратку сједницу са најближим сарадницима, и донио одлуку да се ујутро на олимпијском стадиону одржи комеморација, спортска такмичења да се наставе у 16.00 сати, а да се Игре заврше један дан касније од планираног распореда.⁹³

Максимум емпатије од стране Брандејца и МОК-а према страдалим спортистима, тренерима и полицајцу био је приликом комеморативног окупљања на Олимпијском стадиону у 10:00 сати 6. септембра.⁹⁴ Ипак, говор председника МОК-а је био контроверзан и до данас је предмет интерпретација. Наиме обраћајући се 80.000 људи, који су дошли да одају почаст погинулима, Брандејц је изјавио: „Свака цивилизована особа се са ужасом повлачи пред варварским криминалним упадом терориста у мирне олимпијске просторе. Жалимо наше израелске пријатеље... жртве овог бруталног напада. Олимпијска застава и заставе цијелог свијета вијоре се на пола копља. Нажалост, у овом несавршеном свијету, што су Олимпијске игре веће и важније, то су отвореније за комерцијалне, политичке, а сада и криминалне притиске. Игре XX олимпијаде биле су предмет два дивљачка напада. Изгубили смо родезијску битку против голе политичке уцјене. Имамо само снагу великог идеала. Сигуран сам да ће јавност се сложити да не можемо дозволити шачици терориста да униште ово језгро међународне сарадње и добре воље које имамо у олимпијском покрету. Игре морају да се наставе, и морамо наставити наше напоре да их одржимо чи-

⁹² „Извршни одбор се састао у 19:00 часова и сложио се да је МОК укључен у унутрашње проблеме који се њега не тичу и њихово мишљење је да се Игре морају наставити по сваку цијену.» International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73 Session Munich Extraordinary meeting of the 73rd Session of The International Olympic Committee, Munich - 5th September 1972.

⁹³ Исто.

⁹⁴ Комеморацији нису присуствовале делегације арапских земаља, Совјетског Савеза, Источне Њемачке, Пољске и Југославије. Преживјели израелски спортисти били су на трибини поред једанаест празних столица у част њихових мртвих колега. „Arab Terrorists Murder Israelis at Munich Olympic“ <https://www.ebsco.com/research-starters/diplomacy-and-international-relations/arab-terrorists-murder-israelis-munich> (преузето 23.11.2025. године у 01.32)

стим, непорочним и поштеним и покушати да проширимо духовност спортског поља у друге области. Данас проглашавамо даном жалости и наставићемо све догађаје један дан касније него што је првобитно планирано.“⁹⁵

Спорна референца у Брандејцовом говору је била она која се односила на помињање Родезије и „голе политичке уцјене“ од стране афричких репрезентација које су запријетиле да ће бојкотовати Олимпијаду ако се Родезији, земљи са израженим апартхејдом, на чијем челу се налазила сегрегационистичка влада бјелачке мањине, дозволи учешће на Олимпијским играма. Питање учешћа Родезије је разматрано на више сесија МОК-а, при чему је Брандејц увијек био за Родезијско учешће. Под притиском, свега четири дана прије почетка Олимпијаде, повучена је позивница за учешће.⁹⁶ Јавност је у великој мјери негодовала због Брандејцовог говора и повезивања масакра који су извели терористи са отпором према учешћу Родезије на Олимпијским играма. Такође најави наставка Игара није наишла на опште одобравање. Ковчези страдалих спортиста су испраћени у Израел, у пратњи преосталих чланова израелске олимпијске репрезентације, која се тим чином и званично повукла са Олимпијаде, док су тијела убијених терориста преузеле Либијске власти и у тој земљи су организовали помпезан дочек и сахрану, славећи терористе као мученике који су погинули за слободу.⁹⁷ Олимпијска такмичења су настављена 6. септембра у поподневним часовима, док је симболична завршна манифестација затварања уприличена са даном закашњења у односу на планирани распоред.⁹⁸

За СР Њемачку сага везана за Црни септембар још није била готова. Наиме, како би ослободили тројицу минхенских отмицара из њемачких затвора, двојица припадника Црног септембра су из-

⁹⁵ S. Reeve, *One Day in September*, 139.

⁹⁶ На 71. сесији МОК-а у донесена је одлука да се Родезији забрани учешће на Олимпијади у Минхену. Сличан став је био и према репрезентацији Јужне Африке. Против учешћа је гласало 36 чланова, за 31 и 3 су била суздржана. International Olympic Committee, Hystorical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73rd Session Munich, Minutes of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich: 21st - 24th August & 5th September; 73rd Session of the International Olympic Committee, Munich: 21st - 24th August 1972.

⁹⁷ J. Laffin, *Fedayeen*, 136.

⁹⁸ Марк Спиз, се прије завршетка Игара, под пратњом вратио у Сједињене Америчке Државе. Постојао је страх за његову безбједност јер је био јеврејског поријекла.

вели 29. октобра 1972. године отмицу Луфтханзиног Боинга 727, који је летио на рути од Дамаска у Сирији, преко Анкаре, Минхена до Франкфурта. Авион је отет док је напуштао аеродром у Бејруту, једну од својих успутних станица. Захтијевали су да слете у Минхен, гдје би преузели тројицу терориста, које ће Нијемци ослободити. У случају да њемачке власти не испуне захтјеве, запријетили су да ће дићи авион у ваздух.⁹⁹

Њемачке власти су хитно реаговале, прихвативши да испуне захтјеве и обећаваши да ће затвореници бити на минхенском аеродрому за сат и по. О отмици нису обавијестили Израел. Отмичари су промијенили план, те су захтијевали размјену у Загребу. Након што су преузели саборце на загребачком аеродрому, поново су промијенили план и из Загреба за Триполи су одлетјели са својим људима и таоцима, које су у Триполију ослободили. Наступило је огромно славље широм арапског свијета. Истовремено је то био веома понижавајући моменат за Њемачку. Многи обавјештајци, новинари, истраживачи и сами терористи мишљења су да је отмица била намјештена и да је остварена по договору њемачке владе и Црног септембра, након пријетњи терориста да ће нападати Луфтханзине авионе, ако се не ослободе њихови сарадници. Њемачка се на тај начин ријешила проблематичних затвореника, а заузврат отворила мала врата према арапском свијету.¹⁰⁰

Хладноратовска подвојеност добила је нову димензију, која се већ читовала кроз присуство или неприсуство репрезентација на комеморацији у Минхену, односно на перцепцију терористичког чина. Глобалне посљедице терористичког напада на Олимпијади у Минхену су биле драстичне и драматичне. Очи свјетске јавности су биле упрте у СР Њемачку и Израел. Њемачке савезне и покрајинске баварске власти су „забиле главу у пијесак“ анализирајући догађаје од 5. и 6. септембра уз констатације да се нема шта пребацити организацији преговора и покушаја ослобађања спортиста, те да се чланови кризног штаба, због датих околности, ништа другачије

⁹⁹ S. Reeve, *One Day in September*, 155–159.

¹⁰⁰ S. Reeve, *One Day in September*, 155–159. Абу Дауд твди да је ову операцију организовала радикална палестинска терористичка организација, Народни фронт за ослобођење Палестине – ПФЛП (Popular Front for the Liberation of Palestine – PFLP) у сарадњи са њемачким властима; Daoud, du Jonchay, *Palestine*, 649–653.

нити боље нису могли учинити. Одбацили су сваку одговорност, са главним образложењем да су таоци „одлуком израелске владе“ већ били осуђени на смрт.¹⁰¹ Осудили су терористички напад, дотичући се улоге арапских земаља, али без дубљих анализа и више спорадично. Страх у Њемачкој од поновних терористичких напада или отмица су понукали представнике државних институција и дипломате да приликом контаката са ПЛО сугеришу да је за Њемачку догађај у Минхену завршен те да не желе даље проблеме везане за то. У дискурсу званичних власти о терористичком нападу на Олимпијским играма је говорено терминологијом која је била далеко од озбиљнијег оптуживања Палестинаца.¹⁰²

Ипак, проведене су одређене активности на савезном нивоу у контексту односа према Арапима и њиховим правима при уласку и боравку у Њемачкој. Становницима Туниса, Марока и Либије уведен је визни режим. Арапи који су већ боравили у Њемачкој провјеравани су и неким од њих је наређен изгон из земље. Неке од арапских организација, попут Опште уније палестинских студената (General-Union Palästinensischer Studenten) или Опште уније палестинских радника (General-Union Palästinensischer Arbeiter) забрањене су. У арапском свијету је било много негодовања и протеста против СР Њемачке да се дискриминаторски односи према Арапима.¹⁰³

Мање од три седмице након катастрофе на Олимпијади, Ханс Дитрих Геншер је наредио формирање противтерористичке јединице под именом Заштитна гранична група 9 (Grenzschutzgruppe 9 – GSG 9), данас чувена ГСГ 9.¹⁰⁴ Њемачко Министарство спољних послова на челу са Валтером Шелом настојало се држати изван блискоисточних сукоба, покушавајући изгладити односе са обје

¹⁰¹ Eitan M. Mashiah, Erinnerung an das Olympia-Attentat 1972. Eine transnationale Spurensuche in Deutschland und Israel, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, München 1972, 36/2022, (5. September 2022), 35.

¹⁰² Felix Bohr, Gunther Latsch, Klaus Wiegrefe, „1972 Olympics Massacre Germany’s Secret Contacts to Palestinian Terrorists“, *Der Spiegel International*, 28.08.2012. <https://www.spiegel.de/international/world/germany-maintained-contacts-with-palestinians-after-munich-massacre-a-852322.html> (преузето 19.11.2025. године у 22:50)

¹⁰³ Eva Oberloskamp, „Das Olympia-Attentat 1972. Politische Lernprozesse im Umgang mit dem transnationalen Terrorismus“, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 60. Jahrgang/Heft 3/Juli (2012), Institut für Zeitgeschichte Oldenbourg, 326.

¹⁰⁴ Улрих Вегенер (Ulrich Wegener), официр за везу који је био задужен за формирање ГСГ 9, први је похађао антитерористичку обуку у Израелу; Исто, 336.

сукобљене стране. Касније се кроз успјешне операције ГСГ 9 показало да је неопходна кровна јединствена координација, и да се палестинско-израелски конфликт никако не може посматрати као екстерно питање Блиског истока, него да је постало свеобухватно европско питање, те је Њемачка и дјеловала у правцу сарадње са другим европским земљама у оквиру Вијећа Европе и Интерпола¹⁰⁵ Сарадња у оквиру Уједињених нација на плану борбе против тероризма је била често декларативна због великог броја чланица, и посебно интереса земаља у развоју.¹⁰⁶ У јавном дискурсу није се постављало много питања колико је било могуће превенирати напад, односно став је био да то није било могуће и да није било назнака евентуалних опасности. Међутим, задњих деценија са могућношћу приступа новијој грађи, евидентно је да су постојале обавјештајне информације, које су разуђене њемачке службе превидјеле или нису узеле у разматрање.¹⁰⁷

Такође, неспорна је чињеница да је Организациони комитет Игара подбацио несмотреним потцјењивањем и одбацивањем резултата истраживања, које су сами наручили, од форензичког психолога, Георга Зибера (Georg Sieber), о процјени потенцијалних опасних ситуација и безбједоносних мјера које би се требале предузети како не би дошло до кризних ситуација на Олимпијским играма. Након проучавања политичких прилика у земљама учесницама Олимпијаде, те њихових милитантних организација, Зибер је у детаљном извјештају предвидио 26 потенцијално опасних сценарија. Сценарио под бројем 21 готово је до детаља реплицирао терористичку акцију Црног септембра. Ма колико је Зиберов извјештај био озбиљан и детаљан, чланови Организационог комитета, сматрали су да је у колизији са мотом игара и настојањем да се „безбрижност“ стави изнад безбједности, те га нису узели у раз-

¹⁰⁵ Антитерористичке јединице су након масакра у Минхену постале стандардне формације у већини земаља; Eva Oberloskamp, *Das Olympia-Attentat 1972*, 336.

¹⁰⁶ Особа задужена за формирање ове групе Улрих Вегенер, први је похађао специјалну обуку у Израелу. Исто, 334–337; 344–346. „Die Rolle von Hans-Dietrich Genscher“, (*Das Erste*) <https://www.daserste.de/information/reportage-dokumentation/vom-traum-zum-terror-muenchen-72/hintergrund/die-rolle-von-hans-dietrich-genscher-100.html> (преузето 24.11.2025. године у 02:33)

¹⁰⁷ „Officials Ignored Warnings of Terrorist Attack“, (*Spiegel International*, 23.07.2012) <https://www.spiegel.de/international/germany/officials-ignored-warnings-of-munich-olympics-massacre-a-845867.html> (приступљено 24.11.2025. године у 05:19)

матрање.¹⁰⁸ У извјештају који је објавио Израелски државни архив, шеф Мосада, Зви Замир немилосрдно сецира акцију њемачке полиције и политичара. Оштро критикује полицијску акцију као дилетантску, без правог вођења и способности да се носи са комплексном ситуацијом и спаси таоце. По његовом мишљењу кључни пропусти су били осим необучености полицајаца, недостатак комуникације и структуре одговорности међу савезним и покрајинским институцијама, губитак информација, кашњења, недостатак опреме.¹⁰⁹ Посебно је био киван на равнодушност Нијемаца, и њихову жељу да се све што прије заврши.¹¹⁰

За Израел је минхенски масакр имао многоструко значење. Показала се рањивост и изложеност Израелаца у иностранству, као и пропусти у обавјештајним службама које нису имале било какве информације о потенцијалном нападу. Дубоке емоције које су се односиле на страдање и немоћ Јевреја на тлу Њемачке у Другом свјетском рату су додатно продубљене. Јавно мњење је очекивало реакцију државног руководства. Израел је почео одмазду већ 8. септембра нападом борбеним авионима на десет циљева у Либану и Сирији, при чему је било око 300 жртава. Биле су то локације на којима су се налазили палестински кампови за обуку подмлатка Фатаха.¹¹¹ Након тога услиједиле су тајне операције, „Божији гњев“ и „Прољеће младости“¹¹², организоване од стране „Комитета Х“ мале групе под покровитељством Голде Меир, на челу са генералом Ароном Јаривом (Aharon Yariv), уз кога су били Зви Замир и Моше Дајан (Moshe Dayan). Они су ангажовали и обучавали најспособније командосе, најчешће регрутоване из Мосада или Сајерет Маткала, да извршавају атентате на припаднике Црног септембра.

¹⁰⁸ Jennifer Latson, „Murder in Munich”: A Terrorist Threat Ignored, (*Time*, 05.09.2024) <https://time.com/3223225/munich-anniversary/> (преузето 24.12.2025. у 01.44) <https://pdxscholar.library.pdx.edu/younghistorians/2013/oralpres/8>

¹⁰⁹ E. Oberloskamp, *Das Olympia-Attentat*, 326.

¹¹⁰ „Хтјели су наставити са Олимпијским играма, и завршити ствар на овај или на онај начин.“ „Als ich nach Hause kam, brach ich zusammen“, (*Die Zeit Online*, 03.09.2012) <https://www.zeit.de/sport/2012-09/walther-troeger-olympia-1972/komplettansicht> (преузето 24.11.2025. године у 10:33)

¹¹¹ J. Laffin, *Fedayeen*, 77.

¹¹² „Прољеће младости“ посебно организована спектакуларна операција коју су извели елитни командоси Сејерет Маткала, у којој су убијени Абу Јусеф, један од организатора напада у Минхену, те високоранжирани чланови ПЛО-а, Камал Адван (Kamal Adwan) и Камал Насер (Kamal Nasser); S. Reeve, *One Day in September*, 175–195.

Касније су проширили активности, те су дјеловали и против осталих проминентних припадника палестинских милитантних организација. Атентати су вршени широм свијета, некада и према погрешним циљевима.¹¹³

У Израелу је 1998. године Дан сјећања на пале војнике постао и Дан сјећања на жртве терористичког насиља.¹¹⁴

„Тероризам је постојао и раније, али не у размјерама гдје га цијели свијет гледа“,¹¹⁵ ријечи Анки Спизер, супруге Андреа Спизера, једног од страдалих спортиста, пластично су описале нову глобалну реалност насталу на Олимпијским играма у Минхену. Тероризам у свим својим полиморфним манифестацијама постојао је и прије Олимпијаде, али телевизијске камере и сателитски пренос учинили су га видљивијим, страшнијим, живљим и стварнијим него што је икада био. Манипулативна моћ терористичког чина уздигла се на вишу димензију захваљујући публици на коју терористички акт утиче и мијења је. Тероризам без публике нема много сврхе, због тога савремени терористи много пажње поклањају сценографији и режији терористичких аката, у смислу постизања што ефектнијег емотивног одговора код публике и изазивања страха. „Тероризам без његових ужаснутих свједока био би бесмислен као представа без публике“.¹¹⁶

Олимпијске игре као глобално популарни феномен биле су савршена позорница терористима Црног септембра да палестинско питање постане видљиво изван граница арапског свијета. Све телевизијске куће, радећи свој посао, у ствари су постали саучесни-

¹¹³ Попут убиства недужног младића у Лилехамеру; Исто, 160–174. Генерал Ехуд Барак, бивши командант Сајрет Маткала, основао је 1986. године двије нове јединице посебно обучених специјалаца за инфилтрирање у палестинске редове, те касније за хапшења или ликвидацију водећих палестинских милитаната и терориста. Hobson, Pedahzur, „The Munich massacre...“, 632. У коначници израелске осветничке операције нису биле у потпуности успјешне, јер су главни организатори Абу Дауд и Абу Ијад избјегли атентате. Абу Дауд је преминуо 2010. године од посљедица болести, док је Абу Ијад погинуо 1991. у атентату који је извела друга милитантна палестинска организација.

¹¹⁴ Eitan M. Mashiah, „München gedenken: Erinnerungskulturen in Israel und Deutschland“, Robin Stoppelhoff (Red.), *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 65–81.

¹¹⁵ Пролог документарног филма *Послије Минхена (After Munich)* (2019), <https://aftermunich.com/chapter-select/> (преузето 24.11.2025. године у 02.28)

¹¹⁶ Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God The Global Rise of Religious Violence* (Oakland: University of California Press, 2017), 174.

ци, јер нова димензија виралног тероризма доводи у питање моралност преноса терористичких акција, јер се управо тиме тероризам и храни. По први пут терористи су „отели телевизијски пренос и претворили га у своју драму“.¹¹⁷

Нова застрашујућа моћ тероризма промијенила је политику влада широм свијета. Организовање и обука противтерористичких јединица је постала неминовност, а минхенски случај је постао школски примјер како не треба дјеловати.¹¹⁸ Такође, терористички напад у Минхену заувјек је промијенио Олимпијске игре и остале велике спортске догађаје. Улагање у осигурање наредних Олимпијских игара у Монтреалу износило је педесетоструко више него у Минхену, и тај се тренд наставио. Нажалост, показало се да је прикладљивост терориста неочекивано успјешна, па је и поред изузетно добро осигуране Олимпијаде у Атланти 1996. године терористички напад однио два живота.¹¹⁹

Деценијама након минхенског масакра, догађај је у њемачком јавном дискурсу био скрајнут, што због болног сјећања на трагедију саму по себи, што због аматеризма и неуспјеха приликом операције спашавања талаца, што због настојања да се њемачка спољна политика профилише максимално неутрално у блискоисточним сукобима и релацијама. Њемачка је упорно одбацивала сваку одговорност за трагичан исход отмице. Сличан је био однос и Међу-

¹¹⁷ James Doubek, „50 years ago, the Munich Olympics massacre changed how we think about terrorism,” September 4, 2022. <https://www.npr.org/2022/09/04/1116641214/munich-olympics-massacre-hostage-terrorism-israel-germany> (преузето 24.11.2025. године у 10.02)

¹¹⁸ Christine June, Marshall Center counterterrorism students delve into ‘Munich Massacre’ lessons learned, US Army, March 11, 2016. https://www.army.mil/article/164020/marshall_center_counterterrorism_students_delve_into_munich_massacre_lessons_learned (преузето 24.11.2025. године у 10.21)

¹¹⁹ James Doubek, „50 years ago, the Munich Olympics massacre changed how we think about terrorism”, (NPR, 04.09.2022) <https://www.npr.org/2022/09/04/1116641214/munich-olympics-massacre-hostage-terrorism-israel-germany> (преузето 24.11.2025. године у 10.02). На Љетним олимпијским играма у Паризу 2024. године, посебно осигурање се бринуло о израелским спортистима због претходног терористичког чина Хамаса, када су 7. октобра 2023. године убили 1.219 Израелаца и заробили 251 особу, углавном цивиле. Israel-Commemoration of the October 7 terrorist attacks (October 7, 2025)”, France Diplomacy, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/israel-palestine/news/2025/article/israel-commemoration-of-the-october-7-terrorist-attacks-07-10-25> ; (преузето 30.11.2025. године у 21.15); Nick Ames, Palestine Olympic chief: no handshakes with Israelis unless they recognise state, The Guardian, (27. Jul 2024) <https://www.theguardian.com/sport/article/2024/jul/27/palestine-olympic-chief-no-handshakes-with-israelis-unless-they-recognise-state-paris-2024> (преузето 30.11.2025. године у 15.53)

народног олимпијског комитета према обиљежавању сјећања на страдале спортисте. Оваквим односом емоционално су највише биле погођене породице израелских спортиста, које су кроз игнорантски однос и саме постале жртвама. МОК је, након деценија одбијања,¹²⁰ остао неумољив на иницијативу породица да се спортистима укаже почаст минутом ћутања на Олимпијади у Лондону 2012, на четрдесету годишњицу масакра.¹²¹ Тек у априлу 2016. на Љетним олимпијским играма у Рио де Жанеиру тадашњи предсједник МОК-а Томас Бах (Thomas Bach), открио је споменик погинулим израелским спортистима у олимпијском селу. Емотивној свечаности присуствовале су Анки Спизер¹²² и Илана Романо, супруге двојице страдалих спортиста, које су се деценијама ангажовале да се на достојан начин обиљежи трагедија њихових мужева и осталих спортиста.¹²³

Остала су још многа неријешена и суспектна питања везана за трагедију у Минхену. Њемачки недјељник Дер Шпигел (Der Spiegel) објавио је 2012. године чланак базиран на новим доступним до-

¹²⁰ Анки Спизер је, почевши од Олимпијских игара у Монреалу 1976. године, тражила да се минутом ћутања обиљежи сјећање, али тада ју је МОК одбио уз образложење да би у случају обиљежавања, Олимпијске игре бојкотовала 21 арапска репрезентација. И у деценијама након тога било је много разних изговора како се не би удовољило захтјевима породица страдалих спортиста. Jonathan Josephs, „Rio 2016 Olympics: Widow’s wish sees ceremony mark killings of Israeli athletes,” BBC News, (3 August 2016) <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-36950786> (приступљено 30.11.2025. године у 16.50).

¹²¹ Chelsea J. Carter, „IOC defends stance against moment of silence for Israel’s ‘Munich 11’”, CNN May 22, 2012. <https://edition.cnn.com/2012/05/21/world/israel-ioc-munich-11> (приступљено 30.11.2025. у 16:06); Sean Gregory, „Silence Is Golden: Olympic Moment for the 1972 Israeli Terrorism Victims,” May 23, 2012. <https://olympics.time.com/2012/05/23/an-olympic-moment-for-the-72-israeli-victims-where-silence-is-golden/> (приступљено 30.11.2025. године у 16.02)

¹²² У јавним иступима највише се ангажовала супруга Андреа Стицера, Анки Спицер, која је од трагедије у Минхену тражила од њемачких власти извјештаје о догађају и обдукцијске налазе, а од МОК-а достојанствено обиљежавање сјећања на њеног мужа и његове колеге.

¹²³ „Rio 2016 Olympics: Widow’s wish sees ceremony mark killings of Israeli athletes.” BBC News, 3 August 2016. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-36950786> (Преузето 30.11.2025. године у 15.30) Вишедеценијски преговори о одштети породицама жртава масакра завршени су 2022. године, када је постигнут договор да њемачка Влада исплати одштету породицама жртава у вриједности од 28 милиона еура. Malu Cursino, „Munich Olympics massacre compensation deal struck,” BBC News, 31 August 2022. <https://www.bbc.com/news/world-62742124> (приступљено 30.11.2025. године у 17:13); Anne Armbrrecht, „Die Versäumnisse sind nicht mit ein paar hingeworfenen Geldbündeln wiedergutzumachen“, Der Spiegel Geschichte, 13.08.2022. <https://www.spiegel.de/geschichte/olympia-attentat-1972-in-muenchen-volker-beck-ueber-entschaedigungsstreit-und-50-jahre-leid-a-74ccc40a-bab6-461a-9913-25b3e8e3e4e0> (пеузето 30.11.2025. године у 23.19).

кументима који су разоткривали недјеловање њемачких безбједоносних служби на упозорење дипломатског представништва СР Њемачке у Бејруту у коме се још средином августа упозоравало на планирање инцидента од стране Палестинаца на Олимпијади, такође и италијански часопис Ђенте (*Gente*) објавио је 2. септембра сличну информацију, али без одговора од стране надлежних у СР Њемачкој.¹²⁴

Требало је чекати читавих педесет година како би њемачке савезне власти приступиле преиспитивању сопствене савјести и одговорности везаних за трагичне догађаје у Минхену. У септембру 2022. године, поводом педесете годишњице њемачки предсједник Франк Валтер Штајнмајер (*Frank Walter Steinmeier*) је проговорио о троструком неуспјеху: „Први пропуст се односи на припрему Игара и концепт безбједности. Други покрива догађаје од 5. и 6. септембра 1972. Трећи неуспјех почиње дан након атентата: тишина, потискивање, заборављање.“¹²⁵

Био је то почетак новог курса њемачког суочавања са неугодном прошлошћу, који је резултирао формирањем комисије састављене од осам проминентних и међународно признатих историчара из Њемачке, Израела и Велике Британије, који требају поново преиспитати све аспекте терористичког чина у Минхену на основу релевантне историјске документације, нарочито сада доступних нових докумената, те транспарентно и објективно предочити јавности резултате истраживања. У априлу 2023. године, њемачка савезна министрица унутрашњих послова и заједнице, Ненси Фезер (*Nancy Faeser*), је јавности представила поменути Комисију. Сам овај чин говори о многим недореченостима и могућем заташкавању важних, а за Њемачку тог времена проблематичних чињеница. Пројекат се проводи у сарадњи са Лајбниц институтом за савремену историју (*Institut für Zeitgeschichte – IfZ*).¹²⁶ Резултати истраживања ће бити

¹²⁴ „Munich Olympics Massacre Officials Ignored Warnings of Terrorist Attack,“ *Der Spiegel International*, 23.07.2012. <https://www.spiegel.de/international/germany/officials-ignored-warnings-of-munich-olympics-massacre-a-845867.html> (преузето 19.11.2025. године у 23.11).

¹²⁵ *Wissenschaftliche Aufarbeitung des Olympia-Anschlags 1972*. <https://www.aufarbeitung-olympia72.de/> (Преузето 20.11.2025. године у 00.05).

¹²⁶ “Стварно је срамотно да су мучна питања тако дуго остала отворена. Предуго је све трајало на плану расвјетљавања, обраде, транспарентности и преузимања одговорности. Као актуелна Савезна влада ми смо тога врло свјесни и дјеловали смо у складу с тим, по-

објављени 2027. године. Тек 2017. године постављена је спомен плоча погинулим израелским спортистима у Конолиштресе 31 у некадашњем олимпијском селу.¹²⁷

Закључак

Захваљујући широком спектру утицаја не само на олимпијски покрет него на глобална дешавања у свијету, XX љетним олимпијским играма у Минхену припада посебно мјесто у историји олимпизма, односно, с пуним правом може се рећи да је минхенска Олимпијада промијенила свијет. Иако свијет није био у фази „олимпијског примирја“, Игре су почеле у веселој и опуштеној атмосфери. Архитектонска и естетска рјешења у изградњи Олимпијског села и саобраћајне инфраструктуре, поставили су до тада невиђене иновативне стандарде. У складу са атмосфером низали су се и изванредни спортски резултати и рекорди. За многе спортисте из Источног блока, попут младе совјетске гимнастичарке Олге Корбут, била је шокантна отвореност и наклоност њемачке публике. Источноњемачка репрезентација имала је, по први пут под сопственом заставом и химном, блистави деби. Готово милијарду гледалаца у око 100 земаља широм свијета пратили су олимпијске преносе у реалном времену. Након Олимпијаде апетит и очекивања телевизијске публике за преносом спектакуларних вијести и догађаја уживо је порастао. По броју учесника и националних тимова минхенска Олимпијада је била најмасовнија у дотадашњој историји. У контексту глобалне политике, масовност је отворила врата још већим притисцима и геополитичким уцјенама. Након Минхенске Олимпијаде наступа ера бојкота, коју су суперсиле користиле у политичке сврхе све до Љетних олимпијских игара у Сеулу 1988. го-

---

себно како бисмо помогли породицама жртава и како бисмо сва догађања свеобухватно обрадили.“ *Aufarbeitung des Attentats auf die israelische Olympia-Mannschaft 1972.* <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/schwerpunkte/EN/histcom-1972/historikerkommission-1972-artikel.html> (преузето 19.11.2025. године у 23.32). *Wissenschaftliche Aufarbeitung des Olympia-Anschlags 1972.* <https://www.aufarbeitung-olympia72.de/en/> (преузето 19.11.2025. године у 23.23).

¹²⁷ „Wir gedenken der Opfer“, 05 09 25 / 53. *Jahrestag des Anschlags.* <https://www.aufarbeitung-olympia72.de/veranstaltungen/jahrestag-25> (преузето 20.11.2025. године у 07.39).

дине. Осим политичких условљавања од стране двају суперсила и њихових савезника, многобројне афричке и азијске земље, стасале у процесу деколонизације, осјећале су моћ политичког дјеловања кроз Међународни олимпијски покрет, и по први пут су у Минхену тестирале своје домете. Утицај политике и комерцијализације на спорт прихваћен је као неминовност. У том контексту у Минхену се симболично завршила вишедеценијска ера владавине контроверзног предсједника МОК-а Ејверија Брандејца, „господара игара“, који је највећи дио своје каријере посветио, бар номинално, борби за очување олимпијских идеала које је често сам занемаривао.

Међутим, најважнији легат Олимпијаде није био продукт универзално позитивног духа олимпизма, него деструкције и разарања. Терористички чин палестинске групе Црни септембар, који је завршио смрћу једанаест спортиста и тренера израелског олимпијског тима, те смрћу младог њемачког полицајца и петорице терориста, креирао је нову епоху коју је обиљежио и обиљежава глобални феномен сукоба између тероризма и контратероризма. Домет и моћ масовних медија, поставили су позорницу и непрегледне могућности импровизације терористима широм свијета у свим варијантама и мотивима терористичког дјеловања. Артикулација политичких, социјалних, па и личних циљева кроз дисперзивне облике тероризма, ставила је свијет у стање перманентне несигурности и страха. Данас мало који облик дјеловања има толико могућности прилагођавања и ширине дјеловања попут тероризма. Као одговор на глобално растућу опасност, владе широм свијета су промијениле свој дискурс у контексту доживљавања унутрашње безбједности, те су борбу против тероризма са унутрашњег подигле на међународни ниво сарадње и размјене информација, што је постало подједнако важно као формирање и обука специјалних јединица намијењених рјешавању и превенирању терористичких пријетњи.

Црни септембар је у Минхену означио почетак нове ере, у којој су сви масовни догађаји, различитих предзнака постали потенцијалне мете, те су финансијска улагања у безбједносне аспекте драстично порасла. Ризици од напада постају чак разлогом и отказивања, не само спортских манифестација, него имају далеко шири утицај на обичаје и културу окупљања и прослава. Минхенски ма-

сакр је на суров начин отпочео рат тероризма против свих аспеката цивилизацијски прихваћених норми и традиција, међу осталим и спортских, акцентирајући палестинско питање у спортској ацени која је након тога изгубила прокламовани ореол мирољубивости.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори

- International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-05 - Lausanne - Executive Board minutes, Minutes of the meeting of the Executive Board, Lausanne, 27th - 30th May, 1972, Annex 7 Lausanne - Eligibility Commission Report. Indications of violations of rules after Sapporo Winter Games
- International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08 and 09 - Munich - Executive Board minutes, Minutes of the meetings of the I.O.C. Executive Board Munich 18th - 22nd August 1972. 1st, 6th - 8th, 10th - 11th September, 1972. Annex 9, Letter by Mr. Mark Spitz to the IOC; Annex 10, Report of the IOC Eligibility Commission regarding Mark Spitz.
- International Olympic Committee, Historical Archives, International Olympic Committee, Historical Archives, 1964-10-07 to 09 Minutes 63rd Session Tokyo, Minutes of the 62nd Session of the International Olympic Committee Tokyo, 6-8 October 1964.
- International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73rd Session Munich, Extraordinary meeting of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich - 5th September 1972 Annex 21.
- International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73 Session Munich, Minutes of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich: 21st - 24th August & 5th September, Extraordinary meeting of the 73rd Session of The International Olympic Committee, Munich - 5th September 1972.
- International Olympic Committee, Historical Archives, 1972-08-21 to 24 and 09-05-PV 73rd Session Munich, Minutes of the 73rd Session of the International Olympic Committee Munich: 21st - 24th August & 5th September; 73rd Session of the International Olympic Committee, Munich: 21st - 24th August 1972.

Објављени извори

The Digitized version of the Official Report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972 (Volume 1) source: The Official Report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972, Volume 1: The organization, edited by proSport GmbH & Co. KG. München 1974.

International Olympic Committee, *The Olympic Games: rules and regulations*, Edited by CIO – 1972.

US Department of State, 13 March 1973, Telegram to all NATO Capitals, Palestine Liberation Organization: U.S. State Department Documents PLO-Black September Link.

Литература

Berger Hobson, R., Pedahzur, A., „The Munich massacre and the proliferation of counterterrorism special operation forces”, *Israel Affairs*, 28:4, (2022): 625–637.

Boykoff, J., *Power Games. A Political History of the Olympics*, (London: Verso, 2016).

Daoud, A., du Jonchay, G., *Palestine: Jérusalem à Munich*, (Paris: Anne Carrière, 1999).

Deininger, R., Ritzer, U., *Die Spiele des Jahrhunderts: Olympia 1972, der Terror und das neue Deutschland*, (Munich: dtv Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2021).

Gajek, E.M., „Strahlen, Farben und Klänge: Die politische Inszenierung der olympischen Sommerspiele von München“, Robin Streppelhoff (Red.) München 1972: *Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 51–63.

Garrett, K., *The International Olympic Kommittee and the German Question A Case Study of the Role of Transnational Organizations In the International System*, Stanford University Honors Thesis in International Relations, June, 2022.

Groussard, S., *The blood of Israel: the massacre of the Israeli athletes, the Olympics, 1972*, (New York: William Morrow&Company, INC., 1975).

Guttman, A., *The Games must go on. Avery Brundage and the Olympic Movement*, (New York: Columbia University Press, 1984).

Guttman, A. *The Olympics. A History of the Modern Games*, (Urbana, Chicago: The University of Illinois Press, 2002).

- Hilton, C., *Hitler's Olympics. The Berlin Olympic Games 1936*, (Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2008).
- Juergensmeyer, M., *Terror in the Mind of God The Global Rise of Religious Violence*, (Oakland: University of California Press, 2017).
- Katthage, J., Palmen, M., Rossi, L., „München`72: Effekte auf die regionale Stadtentwicklung und die Forschung im Sportstättenbau“, Robin Streppelhoff (Red.) *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 37–49.
- Kluge, V., „Mark the Shark“: Munich's „Glamour Boy“, *Journal of Olympic History*, Vol.30, 02, (2022): 8–21.
- Kobierecki, M.M., „Sport in International Relations. Expectations, Possibilities and Effects“, *International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol. 15, No. 1, (2013): 49–74.
- Laffin, J., *Fedayeen. The Arab-Israeli Dilemma*, (London: Cassell, 1973).
- Large, D.C., *Munich 1972. Tragedy, Terror and Triumph at the Olympic Games*, (New York-Toronto- Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, INC, 2012).
- Leite Soares, S.W., „Berlin 1936: The Creation of the „Myth“ Jesse Owens, *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, Vol. 57, No 2, (2017): 98–110.
- Mashiah, E.M., „Erinnerung an das Olympia-Attentat 1972. Eine transnationale Spurensuche in Deutschland und Israel“, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, München: 1972, 36/2022, 5. September 2022, 33–39.
- Mashiah, E.M., „München gedenken: Erinnerungskulturen in Israel und Deutschland“, Robin Streppelhoff (Red.), *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022), 65–81.
- Oberloskamp, E., „Das Olympia-Attentat 1972. Politische Lernprozesse im Umgang mit dem transnationalen Terrorismus,“ *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 60. Jahrgang/Heft 3/Juli, 2012, Institut für Zeitgeschichte Oldenbourg, 321–352.
- Oberloskamp, E., „Terrorismusbekämpfung nach Olympia. Reaktionen des Bundesministeriums des Innern auf das Attentat von 1972“, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, München 1972, 36/2022, 5. September 2022, 27–32.
- O' Mahony, M., *Olympic Visions. Images of the Games through History*, (London: Reaktion Books, 2012).

- Reeve, R., *One Day in September. The Full Story of the 1972 Munich Massacre and the Israeli Revenge Operation „Wrath of God“*, (New York: Arcade Publishing, 2000).
- Schiller, K., Young, C., *The Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, (Berkeley-Los Angeles- London: University of California Press, 2010).
- Streppelhoff S., „Mehr München. Als die Welt im Sommer 1972 nach Deutschland blickte“, Robin Streppelhoff (Red.) *München 1972: Olympische Spiele in Deutschland. Eine Bibliografie mit einführenden Beiträgen*, (Bonn: Bundesinstitut für Sportwissenschaft, 2022): 9–19.
- Vogan, T., *ABC Sports. The rise and fall of network sports television*, (Oakland California: University of California Press, 2018).
- Wallechinsky, D., „Walther Tröger and the 1972 Terrorist Attack: An Interview“, *Journal of Olympic history: the official publication of the International Society of Olympic Historians*, Vol. 30, No 02 (2022): 22–24.
- Wallechinsky, D., „Three Seconds That Have Been Disputed for 50 Years“, *Journal of Olympic history: the official publication of the International Society of Olympic Historians*, Vol. 30, No 02, (2022): 40–43.

Интернет

- <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-57970144>
- <https://www.ndr.de/geschichte/schauplaetze/Olympische-Spiele-1972-Als-Kiel-zur-Segel-Hauptstadt-wurde,olympischespiele138.html>
- <https://d.rsms.me/stuff/1972%20Munich%20s1.pdf>
- <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6725/>
- <https://www.spiegel.de/international/world/germany-maintained-contacts-with-palestinians-after-munich-massacre-a-852322.html>
- <https://entdecken.muenchen.de/en/tour/18/>
- <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/schwerpunkte/EN/histcom-1972/historikerkommission-1972-artikel.html>
- <https://mondediplo.com/2020/05germany-israel>
- <https://www.bbc.com/culture/article/20231011-in-history-how-tommie-smith-and-john-carloss-protest-at-the-1968-mexico-city-olympics-shook-the-world>
- <https://www.olympics.com/en/olympic-games/munich-1972>
- <https://www.theguardian.com/sport/blog/2012/jul/06/50-stunning-olympic-moments-olga-korbut>
- <https://www.welt.de/politik/ausland/article139492567/Hat-Deutschland-Israels-Atomwaffen-finanziert.html>

- <https://www.bbc.com/news/explainers-53098516>
- <https://www.jewishvirtuallibrary.org/u-s-state-department-documents-plo-black-september-link-march-1973>
- <https://www.ebsco.com/research-starters/diplomacy-and-international-relations/arab-terrorists-murder-israelis-munich>
- <https://www.theguardian.com/sport/2022/sep/07/vincent-matthews-wayne-collett-olympic-medal-ceremony-1972>
- <https://medialaw.org/a-movie-on-how-abc-covered-the-massacre-of-israeli-athletes-at-the-1972-munich-olympics/>
- <https://www.zeit.de/sport/2012-09/walther-troeger-olympia-1972>
- https://www.army.mil/article/164020/marshall_center_counterterrorism_students_delve_into_munich_massacre_lessons_learned
- <https://www.npr.org/2022/09/04/1116641214/munich-olympics-massacre-hostage-terrorism-israel-germany>
- <https://www.zeit.de/sport/2012-09/walther-troeger-olympia-1972/komplettansicht>
- <https://www.spiegel.de/international/germany/officials-ignored-warnings-of-munich-olympics-massacre-a-845867.html>
- <https://www.biography.com/history-culture/a63395893/september-5-1972-munich-olympics-true-story>
- <https://www.ndr.de/geschichte/chronologie/Olympische-Spiele-1972-Wie-die-DDR-beim-Attentat-in-Muenchen-zusah,olympiaattentat-ndr-100.html>
- <https://www.deutschlandfunk.de/olympische-spiele-1972-genschers-schwerste-stunden-100.html>
- <https://www.daserste.de/information/reportage-dokumentation/vom-traum-zum-terror-muenchen-72/hintergrund/die-rolle-von-hans-dietrich-genscher-100.html>
- <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/israel-palestine/news/2025/article/israel-commemoration-of-the-october-7-terrorist-attacks-07-10-25>
- <https://time.com/3223225/munich-anniversary/>
- <https://aftermunich.com/chapter-select/>

MUNICH 1972 – THE OLYMPIC GAMES THAT CHANGED THE WORLD CONTROVERSIES, TRAGEDY AND LASTING CONSEQUENCES

Summary: *The twentieth Summer Olympic Games in Munich, held between August 26 and September 11, 1972, were conceived to be emphatically positioned as an antithesis to the Nazi Olympiad in Berlin from 1936 through cheerfulness, openness and promotion of peace. Through various aspects the Munich Games changed the world of early 1970's, but the legacy of terror continues to influence contemporary relations, even after more than 50 years. They were marked by fantastic sporting achievements, racism, rivalries of the political Cold War reality, which contributed to the additional politicization of the Olympic Games and above all the most tragic event in Olympic history. The brutal terrorist act of the Palestinian terrorist organization Black September forever changed the perception of security at sporting events, and left a lasting impact, on one hand on the operations of terrorist organizations, and on the other on the new concept of international fight against terrorism. This paper examines the particularity and impact of the Olympiad at the time of its holding and in the decades that followed. The main controversies related to the Games will be analyzed, with special emphasis on the massacre of eleven Israeli athletes and coaches, as well as its broader implications, in the form of detection of security failures by organizers, investments in athlete security at subsequent Olympics, commercialization and politicization of sport, and the controversial decision to continue the Games. By researching relevant historical sources from the Archives of the International Olympic Committee, literature and press, this paper will show how the Munich Olympiad fundamentally transformed the Olympic movement and established new standards in the fight against terrorism.*

Key words: *Olympic Games; Munich; Terrorism; Black September; Palestine; Israel; Counterterrorism.*